

Vägen till högskolestudier – ungdomars perspektiv och val

CSN, Rapport 2024:3
SCB, Rapport 2024:4
UKÄ, Rapport 2024:24

CSN:s diarienummer ADM/2024:40
SCB:s artikelnummer A40BR2404
UKÄ:s diarienummer 51-00143-24

Vägen till högskolestudier – ungdomars perspektiv och val

Centrala studiestödsnämnden (CSN), Statistiska centralbyrån (SCB), Universitets- och högskolerådet (UHR) och Universitetskanslersämbetet (UKÄ)

CSN

Carl-Johan Stolt

Peter Engberg

William Wedenberg

SCB

Jessica Baldgrim

UHR

Torbjörn Lindquist

UKÄ

Erik Dahl

Ellen Ellfolk Kenttä

Innehåll

Innehåll	2
Sammanfattning	3
Summary	5
1 Bakgrund och syfte	7
1.1 Enkätundersökning 2019	7
1.2 Syfte och frågeställningar.....	7
1.3 Breddad rekrytering	8
1.4 Rapportens disposition	8
2 Vad har de tidigare undersökningarna visat?	10
2.1 SCB:s enkätundersökningar om gymnasieungdomars studieintresse	10
2.2 Tidigare rapporter från utbildningsmyndigheterna.....	11
3 Vilka vägar tar ungdomar efter gymnasiet?	13
3.1 Hur många läser vidare efter gymnasiet?	13
3.2 Arbetsmöjligheter efter gymnasieskolan	17
4 Gymnasieungdomar har olika källor till information	19
5 Vad betydde gymnasieungdomarnas tankar och planer för framtida högskolestudier?	20
5.1 Planerat lärosäte och utbildningsinriktning.....	20
5.2 Studieintresse, tid till studiestart och prestationsgrad	25
6 Förverkligande av planer och tankar på utlandsstudier under pandemin	32
6.1 Bara en mindre andel började studera utomlands	32
7 Ungdomars inställning till studielån och studieval	34
7.1 Inställning till studielån och valet att börja studera	34
7.2 Studielån	36
7.3 Inkomster	39
8 Avslutande reflektioner	43
8.1 Majoriteten sökte till sitt planerade lärosäte och utbildning	43
8.2 Snabbare övergång till högskolestudier för de som var säkrare på sina studieplaner	43
8.3 Vilken roll har studielånet för valet att studera vidare?.....	44
Referenser	45
Bilaga – Om undersökningen	47
Enkätundersökningen.....	47
Dataunderlag som ingått i studien	48
Statistikens kvalitet.....	50

Sammanfattning

Under hösten 2019 fick gymnasieungdomar i årskurs tre berätta om sina studieplaner i en enkät. Nu har det gått mer än tre år och med hjälp av registerdata följer vi deras val fram till och med vårterminen 2023.

Många som tänkte studera, började också studera

Bland de 61 procent av gymnasieungdomarna som planerade för högskolestudier har omkring 65 procent läst vid ett universitet eller en högskola. Inkluderas även övriga skolformer, till exempel komvux och yrkeshögskolan, är det 80 procent som påbörjat studier. Det är framför allt ungdomar som läst ett högskoleförberedande program som läser vidare inom universitet och högskola.

Även om ungdomar inte planerar att studera vidare efter gymnasiet, väljer många ändå att fortsätta sin utbildning. Bland de ungdomar som inte planerade för några högskolestudier är det ändå 30 procent som ändrat sig och valt att studera. De läser framför allt vidare inom komvux. Med tiden är det en mindre andel, 7 procent, som ägnat sig åt högskolestudier.

Majoriteten sökte till sitt planerade lärosäte och utbildning

En stor andel, 73 procent, av ungdomarna som ville studera vidare inom tre år sökte till det lärosäte som de angett att de ville studera vid. Det var stora skillnader beroende på vilket lärosäte som ungdomarna angett, till exempel sökte störst andel av de som angett Linköpings universitet eller Uppsala universitet också vidare till de lärosätena.

Cirka 66 procent sökte till minst en kurs eller ett program som omfattas av utbildningsinriktningen de svarat i enkäten. Utbildningsinriktningarna där störst andel följde sina studieplaner var språk, ekonomi, teknik och juridik.

Från underlaget är det svårt att utröna om studieintresse påverkar elevernas övergång till högskolan och deras prestationsgrad. De som hade planer på att studera hade en snabbare övergång till högskolan och en högre prestationsgrad än de som inte hade några planer. Men siffrorna är osäkra eftersom det bara är ett fåtal av de som inte har högskoleplaner som ändå läser vidare på universitet eller högskola.

Övergången till högskolan var snabbare bland de som ville studera för att det är roligt eller för att de hellre studerar än arbetar. Jämförelsevis hade de som svarat att de ville studera på högskolan för att få ett jobb med hög lön, längre tid till studiestart.

Föräldrarnas utbildningsnivå påverkar val av gymnasieprogram och intresse för vidare studier. Ungdomar med föräldrar med eftergymnasial utbildning läser högskoleförberedande program på gymnasiet i högre utsträckning än de vars föräldrar saknar eftergymnasial utbildning. Däremot blir skillnaderna i övergången till högskolan utifrån föräldrarnas utbildningsnivå små bland de ungdomar som läser högskoleförberedande program och i enkäten uttrycker ett intresse för vidare studier.

Potential att få fler att studera utomlands

Intresset för utlandsstudier är stort. Av de som planerade för högskolestudier kunde 40 procent tänka sig att studera utomlands. Trots det är det relativt få som faktiskt

studerat utomlands, sannolikt som en effekt av pandemin. Av de som svarade att de planerade att studera utomlands efter gymnasiet var det bara 24 procent som också gjorde det inom tre år. Det visar att det finns en stor potential för att få fler att delta i utlandsstudier.

De som inte hade något emot lån började oftare studera

En hypotes var att den tidigare inställningen till studielån kan ha en effekt på valet att studera. Det visade sig också att de som kunde tänka sig ta studielån oftare började studera, jämfört med de som inte ville ta studielån.

De som inte ville ta studielån, men ändå började studera, tog studielån i lägre utsträckning än de som kunde tänka sig ta studielån. De som inte ville ta studielån, tar dock ändå studielån förhållandevis ofta.

Inställningen till studielån kan ha med föräldrarnas inställning och råd att göra. Det visar sig att de som har föräldrar som har avrått från studielån, tar studielån i lägre utsträckning. Men låntagandet ökar ju äldre de blir – föräldrarnas avrådan tycks alltså få mindre betydelse när ungdomarna blir äldre, flyttar hemifrån och blir mer självständiga.

De som hade avråts av sina föräldrar från att ta studielån arbetar också i högre utsträckning än de som fick rådet att ta studielån. De sammanlagda inkomsterna är dock nästan lika stora för båda grupperna.

Summary

In autumn 2019, third-year upper secondary school students were invited to share their study plans in a survey. Now, more than three years later, we are using register data to track their choices until the spring of 2023.

Many of those who intended to pursue further studies have done so

Among the 61 per cent of upper secondary school students who planned to attend university, around 65 per cent have enrolled at a university. When other forms of education, such as adult education at upper-secondary level and higher vocational education programmes, are considered, 80 per cent have started their studies. It is primarily students who attend university preparatory programme who continue their education at the university level.

Even if young people do not initially plan to go to university after upper secondary school, there are still those who choose to continue their education. Among those who did not plan to attend at university, 30 per cent still changed their minds and pursued further education. They primarily continue their studies within the adult education at upper-secondary level. Over time, a smaller proportion, 7 per cent, has enrolled in university.

The majority applied to their intended institution and program

A considerable proportion, 73 per cent, of the young people who planned to pursue further studies within three years applied to the higher education institution (HEI) they had indicated as their preferred choice. There were notable differences depending on which HEI the young people had selected; for instance, the largest proportion of those who had indicated Linköping University or Uppsala University also applied to these institutions.

Around 66 per cent applied to at least one course or programme aligned with the field of study they indicated in the survey. The fields of study with the highest proportion of individuals adhering to their academic plans were languages, economics, engineering and technology, and law.

Based on the data, it is difficult to determine whether academic interest influences students' transition to higher education and their performance indicator. Those who intended to pursue higher education transitioned more swiftly to university and demonstrated higher performance indicator compared to those without such plans. However, the data is uncertain as only a small number of those without plans pursue further studies.

The transition to university was more rapid among those who sought to study because it is fun or who preferred studying over working. In contrast, those who aimed to attend university primarily to secure a high-paying job experienced a longer delay in commencing their studies.

Parents' educational level influence the choice of upper secondary school programmes and interest in further studies. Young people with parents who have post-secondary

education are more likely to enrol in a university preparatory programme in upper secondary school compared to those whose parents have not pursued further education. However, the differences based on parents' educational levels are small among those young people attending university preparatory programme and express an interest in further studies in the survey.

Potential to encourage more people to study abroad

The interest in studying abroad is high. Among those who were planning to attend university, 40 per cent could imagine studying abroad. Still, the number of young people who have actually done so is relatively low, most likely due to the COVID-19 pandemic. Among those who indicated they planned to study abroad after upper secondary school, only 24 per cent did so within three years. This suggests that there is a large potential to increase participation in study abroad programmes.

Those who did not mind loans were more likely to begin studying

One hypothesis was that previous attitudes towards student loans might affect the decision to study. It appeared that those who were willing to take out student loans were more likely to commence their studies compared to those who were reluctant to borrow.

Among those who were reluctant to take out student loans but still began studying, borrowing was less frequent than among those who were open to taking out loans. Those who were initially hesitant still took out student loans relatively frequently.

Attitudes towards student loans may be affected by parental attitudes and advice. It appears that those whose parents discourage borrowing were less likely to take out loans. However, borrowing tends to increase with age – suggesting that parental discouragement thus seems to become less important as young people get older, leave home and become more independent.

Those who were discouraged by their parents from taking out student loans are also more likely to work than those who were advised to take out loans. Despite this, total earnings are almost equal for both groups.

1 Bakgrund och syfte

1.1 Enkätundersökning 2019

Hösten 2019 genomförde Statistiska centralbyrån (SCB) en enkätundersökning om gymnasieungdomars studieintresse.¹ Ett av undersökningens syften var att undersöka om de ungdomar som studerade i gymnasiet tredje årskurs planerade att börja studera vid högskolan inom de närmaste tre åren och vad de i så fall planerade att studera.

Centrala studiestödsnämnden (CSN), Universitets- och högskolerådet (UHR) och Universitetskanslersämbetet (UKÄ) gavs möjlighet att bidra med ett antal frågor i enkäten. Frågorna handlade bland annat om studier utomlands, studiestöd och om källor till information om högskolestudier.

Nu har mer än tre år gått sedan undersökningen genomfördes och det finns uppgifter om vad de gymnasieungdomar som besvarade enkäten gjorde de tre år som följde efter gymnasieskolan. Den här rapporten handlar om enkätundersökningen och om vad som hände efter gymnasietiden. Rapporten är den tredje och sista studien som baseras på undersökningen från 2019.²

Alla resultat bygger på en urvalsundersökning.³ I och med det är punktskattningarna⁴ förknippade med en viss osäkerhet. Osäkerheten redovisas som ett 95-procentigt konfidensintervall runt punktskattningen, det vill säga ett intervall som med 95 procents säkerhet innehåller det sanna värdet.⁵

Konfidensintervallen för punktskattningarna kan användas för att uttala sig om huruvida det finns en statistiskt signifikant skillnad mellan två redovisningsgrupper. Om konfidensintervallen överlappar varandra kan det förenklat antas att skillnaden inte är statistiskt signifikant. Konfidensintervallen återges i diagrammen med streck i förhållande till punktskattningen. Mer om undersökningen finns att läsa i bilagan ”Om undersökningen”.

1.2 Syfte och frågeställningar

Ett syfte med den här studien är att undersöka om de planer ungdomarna redogjorde för i sina enkätsvar har uppfyllts eller inte. Ett annat syfte är att försöka utröna orsakerna till att planerna fullföljdes, eller till att de inte fullföljdes.

Några av de viktigare frågeställningarna för den här studien är följande:

- Vilken inställning har ungdomar till studier? Söker ungdomarna till de lärosäten och utbildningar de planerade att söka till?

¹ Undersökningen är återkommande och har genomförts regelbundet med samma metod sedan 1994.

² De tidigare rapporterna är CSN, UHR och UKÄ (2020) samt CSN och UHR (2022).

³ Resultaten har viktats för urvalsdesign och svarsbortfall.

⁴ Med punktskattningar avses exempelvis andelar och genomsnitt.

⁵ Förutsatt att inte systematiska fel föreligger, som till exempel en svår fråga som många missuppfattat eller en skevhet på grund av bortfallet.

- Hade studieintresse och planerna att studera vid högskolan någon betydelse för hur lång tid det tog till påbörjade högskolestudier? Hade det någon betydelse för deras prestationer?
- Vilka valde att studera utomlands och hade de planerat att studera utomlands?
- Vilka informationskällor om vidare studier använde de som började studera?
- Vad betydde ungdomarnas inställning till studielån för valet att studera vidare och valet att ta studielån?

1.3 Breddad rekrytering

Rapporten har tagits fram i samarbete mellan SCB och de tre nämnda myndigheterna inom utbildningsområdet, CSN, UHR och UKÄ. Ett gemensamt intresse för myndigheterna är att göra det enkelt för individer att vid behov och intresse kunna söka sig till studier, samt att öka kunskaperna om orsaker till studieval och val att inte studera.

Myndigheterna inom utbildningsområdet har även uppdrag inom området breddad rekrytering.

- UHR har ett uttalat mål att stimulera intresset för högskoleutbildning och att främja en breddad rekrytering till högskolan.⁶
- I högskolelagen anges att universitet och högskolor i sin verksamhet aktivt ska främja och bredda rekryteringen till högskolan. Det får betydelse för UKÄ som tidigare haft ett regeringsuppdrag att utvärdera lärosätenas arbete med breddad rekrytering och som under 2024 följer upp denna utvärdering.⁷
- Studiestödet har fram till 2024 haft som mål att utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen med avsikt att bidra till en ökad social rättvisa. Målet togs förvisso bort 2024, och ersattes av att studiestödet ska vara rekryterande för kvinnor och män oavsett bakgrund.⁸ Målet har dock gällt under hela den uppföljningstid som den här studien handlar om.

De uppdrag myndigheterna hade inom området breddad rekrytering gör den här studien särskilt relevant. Underlaget kan ses som ett sätt att öka kunskaperna om inställningen till studier och studiestöd, och om inställningens roll för senare studieval.

1.4 Rapportens disposition

Den här rapporten handlar alltså om gymnasieungdomars syn på framtida studier och vad ungdomarna gjorde under de tre år som följde efter gymnasieskolan.

I kapitel 2 återkommer vi till våra tidigare rapporter om enkätundersökningen och berättar om de resultat vi har redogjort för i dessa.

I kapitel 3 introducerar vi sedan ungdomarna och deras studieplaner och ger en inblick i hur de använde tiden efter gymnasieskolan.

⁶ 14 § förordningen (2012:811) med instruktion för Universitets- och högskolerådet.

⁷ UKÄ (2023a).

⁸ Prop. 2023/24:1.

I kapitel 4 redovisar vi var ungdomarna fått sin information om olika utbildningar.

I kapitel 5 tittar vi närmare på hur ungdomar som i enkäten planerade för högskolestudier därefter valde lärosäte och utbildning. Vi tittar också på hur många terminer ungdomarna tog på sig för att börja vid högskolan och vilken prestationsgrad de hade, med utgångspunkt i olika enkätsvar.

Efter detta kommer, i kapitel 6, en kortare analys av hur många som hade sagt sig vilja studera utomlands som sedan också gjorde det.

I kapitel 7 redovisar vi användningen av studielån med utgångspunkt i den syn som ungdomarna hade på låntagande i enkäten. Dessutom tittar vi på vilka studerande som tog lån mot bakgrund av råd om låntagande de hade fått från sina föräldrar.

Sist, i kapitel 8, sammanfattar vi resultaten och för en kortare diskussion om deras betydelse.

2 Vad har de tidigare undersökningarna visat?

2.1 SCB:s enkätundersökningar om gymnasieungdomars studieintresse

Sedan 1994 har SCB med samma metod genomfört en undersökning om gymnasieungdomars studieintresse. De olika undersökningsomgångarna har resulterat i ett antal rapporter som belyser intresset för högskolestudier bland gymnasieelever i årskurs 3 och orsaker till att elever planerar eller inte planerar att läsa vidare. Resultaten presenteras uppdelat på flera olika redovisningsgrupper, vilket gör att vi kan jämföra attityder och planer mellan exempelvis kvinnor och män samt elever på olika gymnasieprogram. Den senaste undersökningen genomfördes hösten 2021.⁹

2.1.1 Ju längre tidsperspektiv, desto fler börjar studera vid högskolan

Under 2018 följde SCB upp vad som har hänt med dem som deltagit i tidigare enkäter om gymnasieungdomars studieintresse.¹⁰

I 2013 års undersökning svarade 58 procent av eleverna i årskurs 3 (69 procent av kvinnorna och 48 procent av männen) att de tänkte börja studera vid högskolan inom tre år. Bland dem hade cirka 70 procent av både kvinnorna och männen påbörjat studier inom tre år. Dessutom hade ytterligare 8 procentenheter påbörjat studier efter ytterligare tre år, det vill säga till och med 2018.

Bland de som inte planerade att börja studera i högskolan var överensstämmelsen med det faktiska utfallet ännu större – 84 procent av kvinnorna och 87 procent av männen som 2013 inte hade några planer på att studera vidare, hade heller inte påbörjat några studier.

En slutsats var att det generellt, i det korta perspektivet, fanns en relativt hög överensstämmelse mellan hur ungdomarna svarar om studieintresse på enkätfrågorna och vilka som faktiskt registrerar sig på en högskoleutbildning.

I den uppföljande artikel som presenterades i december 2018 går det att följa deltagarna från 1994 fram till och med 2018. Totalt hade 86 procent som 1994 svarade att de planerade att påbörja högskolestudier gjort det till och med 2018. Det innebär att 14 procent aldrig har registrerats på högskolan, trots att de svarade att de hade planer på det. Denna grupp hade lägre genomsnittliga betyg än övriga och en lägre andel föräldrar som hade studerat vid högskolan. Att inte påbörja studier trots att man har uppgett att man har planer på detta hängde, åtminstone delvis, samman med

⁹ Enkätundersökningen har hittills resulterat i en rapport, se SCB (2022).

¹⁰ SCB (2018)

studerandes bakgrund. Bland dem som inte hade några studieplaner var det 32 procent som ändå hade påbörjat högskolestudier.

2.1.2 Kvinnor har större studieintresse än män

Den undersökning som SCB genomförde bland studerande i årskurs 3 läsåret 2019/20 visade att 70 procent av kvinnorna och 50 procent av männen hade planer på att börja studera vid högskolan inom de närmaste tre åren.¹¹ Kvinnor ville helst studera inom det samhällsvetenskapliga området medan män oftast hade tekniska utbildningar som sitt förstahandsval.

Den vanligaste anledningen till att vilja studera vidare var att få ett mer intressant arbete. Att inte vilja studera vidare hängde samman med att de svarande ville arbeta inom ett yrke som inte krävde högskoleutbildning eller att de var trötta på att studera.¹²

Undersökningen visade också att det var vanligare att utrikes födda hade för avsikt att börja studera vid högskolan än personer som var födda i Sverige.

2.2 Tidigare rapporter från utbildningsmyndigheterna

CSN, UHR och UKÄ gavs möjlighet att bidra med ett antal frågor i den enkätundersökning som genomfördes läsåret 2019/20. Hittills har två rapporter publicerats om den här undersökningsomgången och om vad som hände sedan.

2.2.1 Det finns potential för att fler ska studera vid högskolan

Den första rapporten publicerades 2020.¹³ I rapporten framkom att 61 procent av ungdomarna svarade att de planerade att börja studera på högskolan inom tre år. Bland de elever som tog gymnasieexamen läsåret 2015/2016, det vill säga fyra år tidigare, var det 46 procent som faktiskt började läsa på högskolan inom tre år. En slutsats i rapporterna var att det därmed finns potential för att fler ska läsa vid högskolan.

Intresset för att studera på högskolan skiljde sig mellan olika ungdomsgrupper. Män som var födda i Sverige, ungdomar som inte hade föräldrar med eftergymnasial utbildning och ungdomar som läste på yrkesprogram, visade överlag minst studieintresse. Störst intresse för högskolestudier hade utrikes födda kvinnor, ungdomar som hade föräldrar med eftergymnasial utbildning och de som läste på högskoleförberedande program.

Ett annat konstaterande var att ungdomarna tycktes ha dåliga kunskaper om studiemedelssystemet. Hela 82 procent visste lite eller väldigt lite om både studiemedel och återbetalning av studielån. Bland ungdomarna som hade ett stort studieintresse

¹¹ SCB (2020).

¹² Det första svarsalternativet var vanligt bland studerande på yrkesprogram, det andra svarsalternativet var vanligt bland studerande på högskoleförberedande program.

¹³ CSN, UHR och UKÄ (2020); SCB (2020).

spelade dock kunskaperna om studiemedel till synes inte någon roll för de fortsatta studierna. De här ungdomarna planerade ändå i hög utsträckning att börja studera vid högskolan.

2.2.2 Beslutet att studera vid högskolan kan ha fattats tidigare än under gymnasietiden

Den andra rapporten från utbildningsmyndigheterna om enkätundersökningen 2019/20 publicerades under 2022 och avsåg det första året efter gymnasieskolan.¹⁴ Av de som svarade ”ja” på frågan om de hade planer på att börja studera vid högskolan de kommande tre åren var det 32 procent som gick vidare till högskolestudier. Det var en klart större andel än bland dem som svarat ”vet ej” – där gick 10 procent vidare till högskolan. Bland dem som svarade ”nej” var det 2 procent som ändrade sig och ändå började studera vid högskolan. Resultaten visar således på ett relativt starkt samband mellan ungdomarnas planer och deras faktiska studieval.

Av dem som började studera vid högskolan var det klart vanligast att ha föräldrar med eftergymnasial utbildning. Bland dem som hade gått ett högskoleförberedande gymnasieprogram fanns på kort sikt ingen statistiskt säkerställd skillnad i föräldrars utbildningsbakgrund. En sådan skillnad gick inte heller att se mellan dem som hade utländsk respektive svensk bakgrund eller mellan kvinnor och män. Resultatet indikerar att skiktningen bland dem som går vidare till högskolan snarare sker innan ungdomarna börjar gymnasiet, än efter gymnasietiden.

Bland dem som inte hade något emot att ta studielån och som började studera vid högskolan, var det 65 procent som tog lån. Bland dem som inte ville ta studielån och fortsatte till högskolan, var det 46 procent som tog lån. Det var alltså en relativt hög andel av dem som sade sig inte vilja ta studielån som ändå tog lån.

¹⁴ CSN och UHR (2022).

3 Vilka vägar tar ungdomar efter gymnasiet?

När gymnasietiden närmar sig sitt slut står ungdomar ofta inför ett vägskäl som kommer att forma deras framtid. En del väljer att fördjupa eller bredda sina kunskaper genom att läsa vidare innan de tar steget ut på arbetsmarknaden. Andra väljer att direkt ge sig ut på arbetsmarknaden för att applicera sina färdigheter och kunskaper. Oavsett vilken väg ungdomar väljer utesluter det ena valet inte det andra. I slutändan är det inte bara en fråga om att välja en väg, utan att skapa en framtid som är både berikande och meningsfull för dem själva. I det här kapitlet beskrivs framför allt vad ungdomar med studieplaner gör efter gymnasietiden men även, i de fall det är möjligt, vad ungdomar utan planer för högskolestudier gör. Vi utforskar de olika vägar de valt under de följande tre åren, med fokus framför allt på studier.

3.1 Hur många läser vidare efter gymnasiet?

Till och med vårterminen 2023 har omkring 65 procent av ungdomarna som gick årskurs 3 läsåret 2019/20 läst vidare vid minst ett tillfälle och i någon form efter gymnasiet. Vanligast är att läsa vid ett universitet eller högskola men det är även vanligt att kombinera studieformer. Att kombinera olika studieformer, exempelvis vid basårsutbildning, komvux eller folkhögskola, kan vara ett sätt att skaffa sig behörighet till vidare studier. Men de olika skolformerna har även utbildningar som kan leda till en enskild examen.

3.1.1 Ungdomar med studieplaner läser vidare

Ungdomar som planerar för högskolestudier håller i hög utsträckning fast vid sina planer och läser vidare. Omkring 65 procent av ungdomarna med studieplaner har läst vidare vid ett universitet eller en högskola. Även individer utan studieplaner läser vidare men i mindre utsträckning, 7 procent av dem som inte studieplanerar har påbörjat högskolestudier någon gång efter gymnasiet.

Det är en något lägre andel som påbörjat högskolestudier tre år efter gymnasiet jämfört med tidigare studie.¹⁵ En möjlig förklaring till minskningen av andelen som läser vidare inom tre år, både med och utan studieplaner, är ökade antagningskrav och fler sökande, vilket gjort det svårare att komma in.¹⁶

Det är vanligast att ungdomar som planerar för högskolestudier påbörjar sina studier direkt efter gymnasiet. Drygt 30 procent av eleverna påbörjar högskolestudier direkt efter gymnasiet.

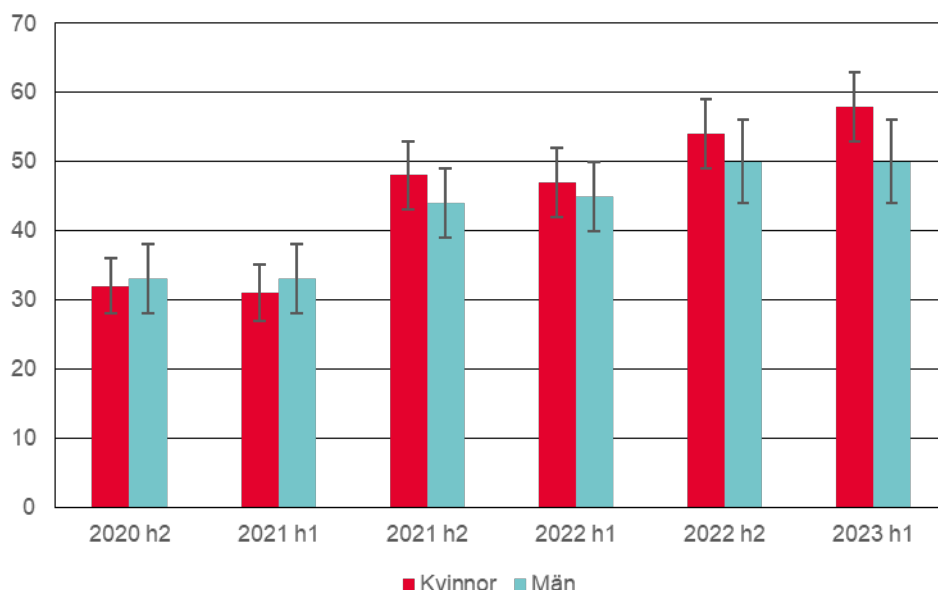
¹⁵ SCB (2018).

¹⁶ UHR (2020).

Som förväntat är det framför allt de som har läst ett högskoleförberedande program som fortsätter vid universitet eller högskola. De läser i stor utsträckning ett program, vilket ligger i linje med deras planer.

När vi tittar på de övergripande studievägarna ungdomarna valt går det inte att se några skillnader sett till kön eller om individen är född i Sverige eller är utrikes född.

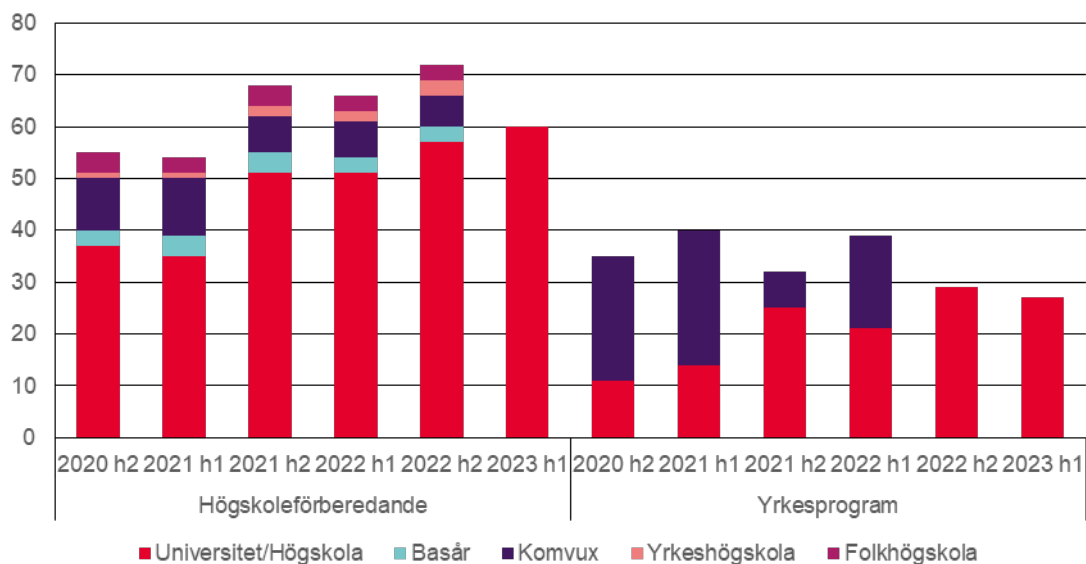
Diagram 3.1 Andel som studerade vidare av dem som i enkätundersökningen svarade att de planerar för högskolestudier¹
Fördelat efter kön och efter termin för studierna, procent

3.1.2 Andra skolformer, en väg till högskolan?

Om vi även inkluderar övriga skolformer har drygt 20 procent med högskoleplaner studerat vid komvux. Basår, yrkeshögskola och folkhögskola hade vardera drygt 5 procent av ungdomarna. Att kombinera studieformer är vanligt förekommande, och en student kan finnas i en eller flera studieformer. Ungdomar som läst ett högskoleförberedande program läser även i större utsträckning på ett basår eller vid folkhögskola eller yrkeshögskola jämfört med de ungdomar som läst ett yrkesprogram. Ungdomar som läst ett yrkesprogram läser i högre utsträckning på komvux, framför allt under de första två terminerna efter avslutad gymnasietid.

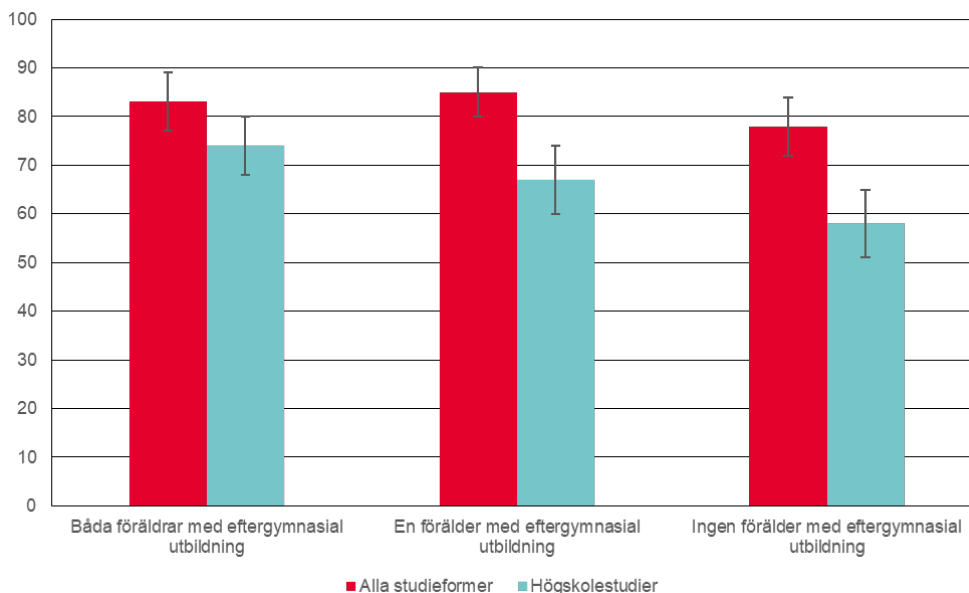
Diagram 3.2 Andel som studerade vidare av dem som i enkätundersökningen svarade att de planerar för högskolestudier¹
Fördelat efter skolform och efter termin för studierna, procent

¹ En student kan finnas i en eller flera studieformer. För vårterminen 2023 finns enbart uppgifter om registrerade inom universitet och högskola. Inom yrkesprogrammet är antalet studerande för litet för att andelar ska kunna redovisas, vilket gäller för yrkeshögskola, folkhögskola och för komvux höstterminen 2022.

Om båda föräldrarna har en eftergymnasial utbildning är det något mer sannolikt att deras barn studerar på universitet eller högskola jämfört med barn till föräldrar där ingen har en eftergymnasial utbildning. Omkring 75 procent av ungdomarna som planerar för högskolestudier och där båda föräldrarna har en eftergymnasial utbildning, påbörjade högskolestudier inom tre år efter avslutade gymnasiestudier. Det kan jämföras med drygt 60 procent av ungdomarna där ingen av föräldrarna har en eftergymnasial utbildning. Ser vi till andelen som börjar studera vid någon skolform försvinner skillnaderna. Det indikerar att övriga skolformer är viktiga för studiedeltagandet bland ungdomar som kommer från hem där en eller båda föräldrarna saknar en eftergymnasial utbildning, men som planerar för vidare studier inom tre år efter avslutade gymnasiestudier.

Diagram 3.3 Andelen som studerade vidare mellan höstterminen 2020 och vårterminen 2023 av dem som i enkätundersökningen svarade att de planerar för högskolestudier
Fördelat efter skolform och föräldrars utbildningsnivå¹

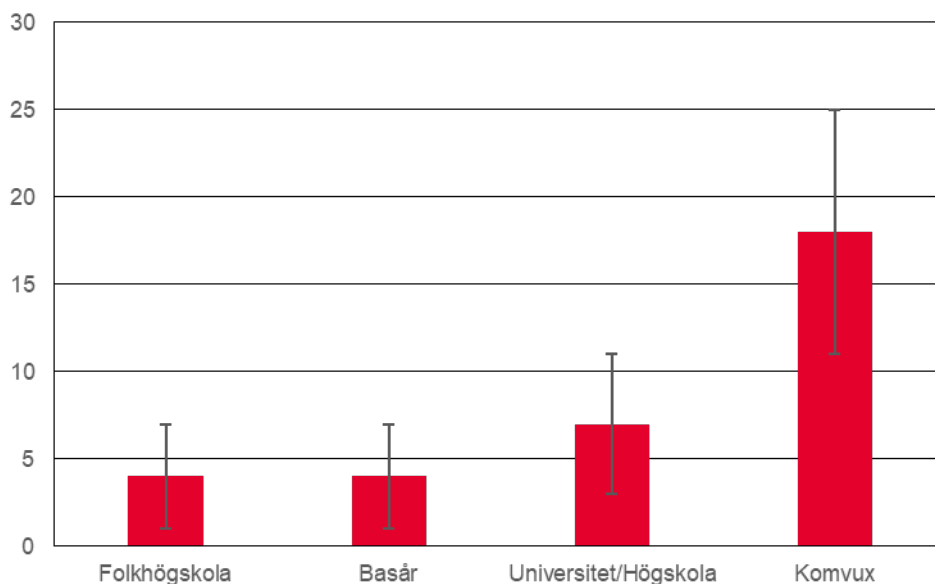
¹ Notera att i "Alla studieformer" inkluderas även de studenter som läser universitet eller högskola.

3.1.3 Med tiden läser även ungdomar utan studieplaner vidare

Ett mindre antal, drygt 18 000 av 95 000, planerade inte att studera vidare vid universitet och högskolan inom de första tre åren efter avslutade gymnasiestudier. Intressant nog valde cirka 30 procent att ändå fortsätta sina studier inom någon skolform någon gång fram till och med vårterminen 2023. Som redan nämnts är det en mindre andel som studerat vid högskola, 7 procent. Störst andel har studerat vid komvux, runt 20 procent och en mindre andel har studerat basår eller vid folkhögskola, 4 procent vardera.

I enkäten efterfrågas inte specifikt om övriga skolformer, vilket gör det möjligt att ungdomarna hade planerat för vidare studier inom andra skolformer än högskolan. Det kan även vara så att ungdomarna ännu inte hade funderat på vad de skulle göra efter gymnasiet när de svarade på enkäten. Andra faktorer kan också påverka beslutet att ändra sig och läsa vidare. Det kan dels bero på arbetsmarknadens krav, konjunkturläget, bristen på nödvändiga färdigheter och kunskaper eller att de med tiden har hittat sin riktning i livet. En mindre andel, 20 procent, av de ungdomar som svarade att de inte planerade för vidare studier uppgav att de kunde tänka sig studera längre fram.

Diagram 3.4 Andel som studerade vidare mellan höstterminen 2020 till vårterminen 2023 av dem som i enkätundersökningen svarade att de inte planerar för högskolestudier¹
Fördelat efter skolform, procent

¹ Data baseras på gymnasieungdomar som i enkätundersökningen svarade att de inte planerar för högskolestudier. En student kan återfinnas i en eller flera studieformer.

3.2 Arbetsmöjligheter efter gymnasieskolan

För gymnasieungdomar som inte planerar för fortsatta studier är arbetslivet en plats där de kan omsätta sina kunskaper i praktiken. Att börja arbeta inom yrken som inte kräver högskoleutbildning var en av de vanligaste orsakerna som gymnasieeleverna gav till varför de inte planerade för vidare högskolestudier. Tre år efter att de slutade gymnasiet hade omkring 90 procent av de ungdomar som inte planerade att studera vidare en löneinkomst. De kan därmed betraktas vara aktiva på arbetsmarknaden.

Bland de ungdomar som inte planerade för vidare högskolestudier är det vanligare att arbeta inom bygg, tillverkning eller transport, jämfört med dem som planerade för högskolestudier. Det är framför allt ungdomar som läste ett yrkesprogram som arbetar i dessa sektorer och som därmed sannolikt har fått sina kunskaper genom sina gymnasiestudier. Inträdet på arbetsmarknaden hänger ofta samman med utbildningen man har läst och gymnasieelever som läste vid ett yrkesprogram har en högre etableringsgrad än elever som läst ett högskoleförberedandeprogram.¹⁷ Yrkesprogrameleverna matchar den yrkeskompetens som efterfrågas, vilket ger dem konkurrensfördelar inom de branscher de har utbildat sig för.

Även ungdomar som planerar för högskolestudier återfinns på arbetsmarknaden, men i lägre utsträckning än de som inte planerar att studera vidare. En av fyra är aktiv på arbetsmarknaden och de återfinns oftare, jämfört med dem utan studieplaner, inom

¹⁷ Skolverket (2022).

branschen vård och omsorg. Handel är den bransch där det är ungefär lika vanligt att ungdomar arbetar oberoende av sina studieplaner.

4 Gymnasieungdomar har olika källor till information

Bland ungdomar som läst högskoleförberedande program var det vanligast att få information om universitets- eller högskolestudier från vänner och anhöriga medan det bland studerande vid yrkesprogrammen var vanligast att få muntlig information från en studie- och yrkesvägledare i skolan. Både bland dem som studerade på högskoleförberedande program och yrkesprogram var det mindre vanligt att få information via fysiska besök på öppna hus, högskolor och universitet eller utbildningsmässor.

När ungdomarnas svar om informationskällor jämförs med andelen som faktiskt börjat studera vid högskolan till och med läsåret 2022/23, tycks det vara så att det är särskilt vanligt att söka upp information från olika webbplatser. Sannolikt beror resultatet på att det är studerande som planerar studier på högskola och universitet som söker upp information på webbplatser. Exempelvis var det 75 procent av dem som läst högskoleförberedande program och fått information från webbplatsen studera.nu som också varit registrerade vid högskolan till och med läsåret 2022/23. Andra informationskällor, som exempelvis studie- och yrkesvägledare, träffar bredare grupper och därmed blir andelen som går vidare till högskolestudier lägre. Oavsett kön är det webbplatsen studera.nu som har den högsta andelen ungdomar som fått information och varit registrerade för högskolestudier. Alla resultat är dock inte statistiskt säkerställda.

Tabell 4.1 Andel som varit registrerad på högskolan till och med vårterminen 2023
Fördelade efter informationskälla och programtyp, procent med felmarginal i parantes.

	Högskoleförberedande program	Totalt
Studera.nu	75 (5)	66 (5)
Universitet/högskolornas webbplatser	71 (4)	62 (4)
Informationsmaterial direkt från universitet/högskola	70 (5)	59 (5)
Andra webbtjänster som informerar om högskolestudier	69 (5)	59 (5)
Studiebesök på universitet/högskola	66 (5)	58 (5)
Information från kamrater	66 (4)	56 (4)
Studerande/informatörer från universitet/högskolor	64 (5)	55 (5)
Information från föräldrar/anhöriga	65 (4)	55 (4)
Utbildningsmässor	67 (5)	54 (5)
Öppna hus	65 (6)	53 (6)
Muntlig information från studie- och yrkesvägledare	66 (4)	53 (4)
Sociala medier/webbforum	65 (4)	53 (4)
Informationsmaterial från studie- och yrkesvägledare	64 (5)	51 (4)
Massmedia (TV, radio, tidningar)	61 (5)	48 (5)

5 Vad betydde gymnasie- ungdomarnas tankar och planer för framtida högskole- studier?

I det här kapitlet undersöker vi vilken roll gymnasieungdomarnas planer för högskolestudier spelade när det var dags att söka till högskolan. Vi följer upp ungdomarnas svar från enkäten och tittar på om de sökte till sitt planerade lärosäte och utbildning. Vi fokuserar huvudsakligen på de ungdomar som i enkäten angav att de planerade att studera vidare under de kommande tre åren.

Med utgångspunkt i enkäten undersöker vi också hur val av lärosäte och studieintresse hänger samman med hur lång tid det tar för gymnasieungdomarna att påbörja vidare studier. Vidare undersöker vi om studieintresset som ungdomarna uttryckt i enkäten hänger samman med prestationsgrad.

5.1 Planerat lärosäte och utbildningsinriktning

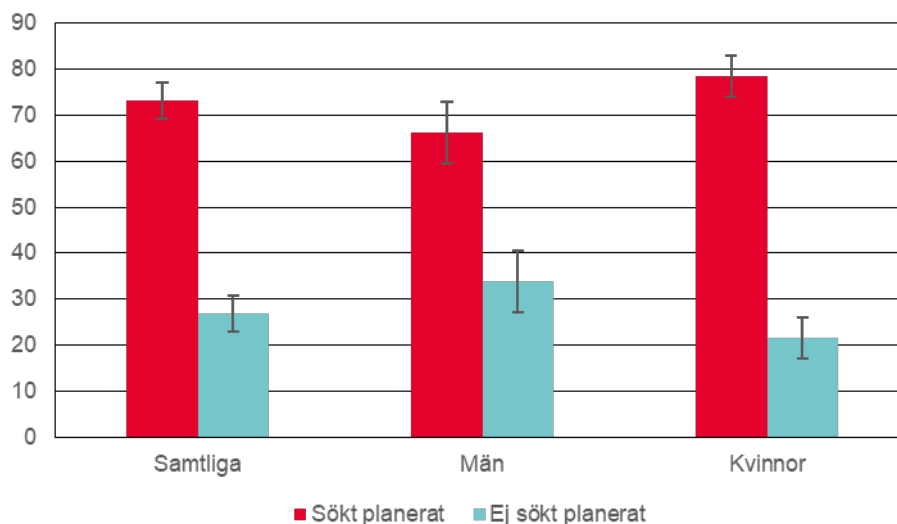
I undersökningen var det 61 procent som uppgav att de hade planer på att börja studera vid högskolan de kommande tre åren. De som svarade att de planerade att läsa vidare fick svara på frågor om vilket lärosäte de planerade studera vid och vilken utbildning de vill läsa. Här följer vi upp deras planer.

5.1.1 De flesta sökte till sitt planerade lärosäte

En stor andel av de ungdomar som hade angett ett lärosäte sökte också till det lärosätet. Hela 73 procent av ungdomarna som redan på gymnasiet visste vilket lärosäte de var intresserade av, sökte till det lärosätet.

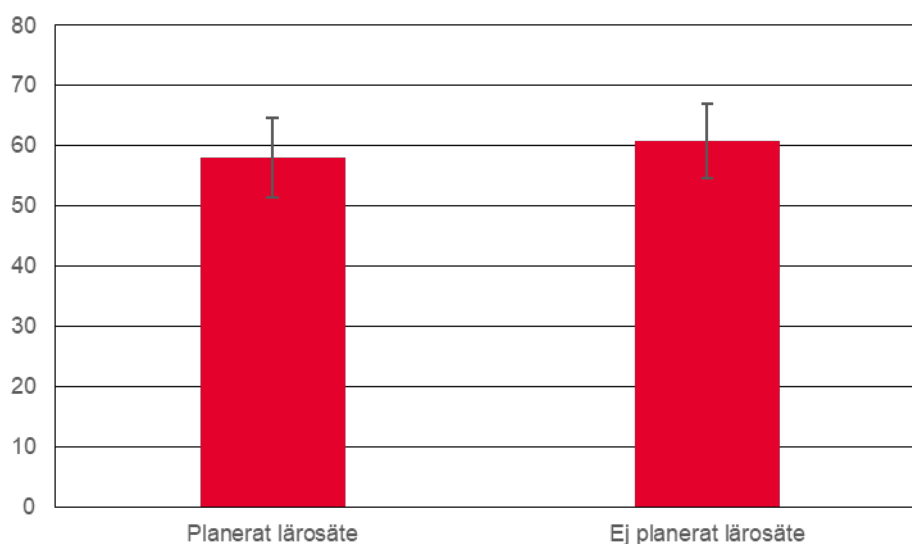
När de tillfrågades uppgav störst andel av ungdomarna att de planerade studera vid Lunds universitet och Uppsala universitet, med 10 procent vardera. Det följdes av Göteborgs universitet med 8 procent och Stockholms universitet med 7 procent. En relativt stor grupp, 21 procent, svarade att de inte visste vilket lärosäte de ville studera vid.

Diagram 5.1 Andel som sökt till planerat lärosäte bland de som började studera mellan höstterminen 2020 och vårterminen 2023
Fördelat efter kön och totalt, procent

Undersöker man i stället var studenterna registrerat sig är skillnaden mellan planerat lärosäte och ej planerat lärosäte inte lika självklar. Av studenternas genomsnittliga antal registrerade högskolepoäng var lite mindre än hälften på det lärosäte de uppgett att de planerade att studera vid.

Diagram 5.2 Genomsnittligt antal registrerade högskolepoäng per student för de som började studera mellan höstterminen 2020 och vårterminen 2023
Uppdelat på om högskolepoängen varit på studentens planerade lärosäte eller inte

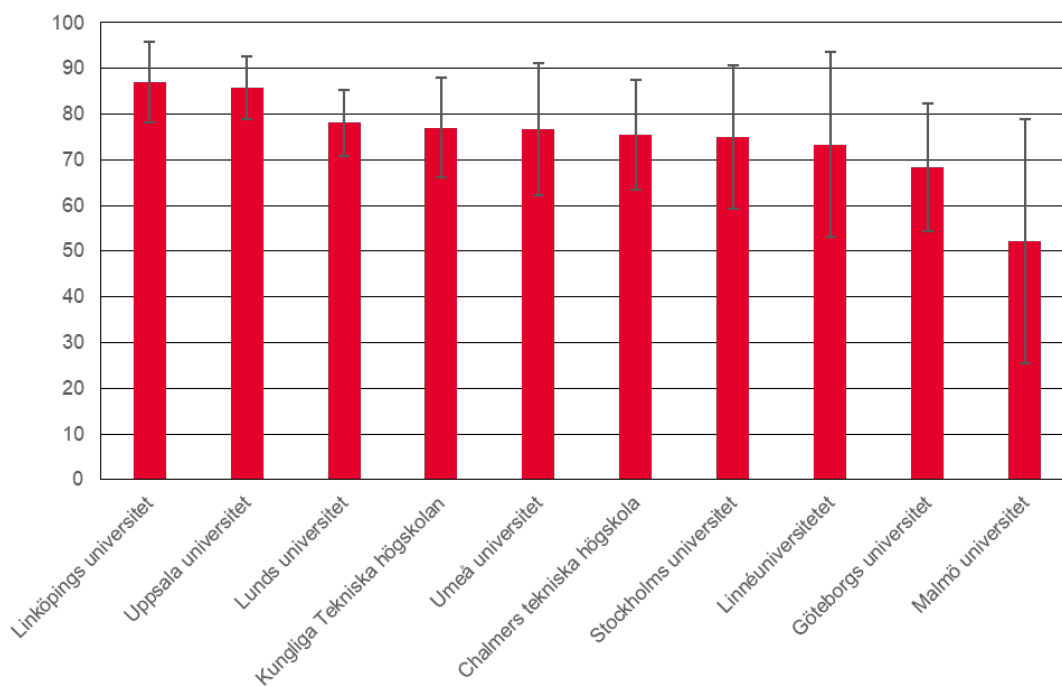
Resultatet visar att även om gymnasieungdomarna är intresserade av ett visst lärosäte, och faktiskt söker till det, så kan de bedriva en stor del av sina studier vid ett annat lärosäte. Samtidigt är det inte förvånande att bara ungefär hälften av studierna sker vid planerat lärosäte. Samma utbildning kan ges på många olika lärosäten och sökande har

stora möjligheter att välja ett annat lärosäte än det planerade om de inte kommer in eller hittar ett bättre alternativ.

Hur stor andel som sökte till det lärosäte de angett, varierade beroende på vilket lärosäte det handlade om. Här har vi undersökt de i enkäten tio vanligaste lärosätena som gymnasieungdomarna planerade att läsa vid. Andelen var störst bland dem som svarat att de planerade att studera vid Linköpings universitet och Uppsala universitet. Av de som angett något av dessa lärosäten var det 87 respektive 86 procent också sökte till de lärosätena. Bland de tio vanligaste lärosätena hade Malmö universitet lägst andel som också sökte dit, 53 procent. Även om vi ser skillnader i andelen som sökt till sitt planerade lärosäte är skillnaderna inte statistiskt säkerställda. I den här analysen har vi inte heller tagit hänsyn till prioriteringen av lärosätet i ansökan.

Diagram 5.3 Andel som sökt till planerat lärosäte

Uppdelat på de tio vanligaste lärosätena (mätt efter antal som planerat söka enligt enkäten) bland dem som började studera mellan höstterminen 2020 och vårterminen 2023, procent

Utöver vilket lärosäte de planerade att studera vid fick gymnasieungdomarna också svara på frågan vilken den viktigaste anledningen till att vilja studera på ett specifikt lärosäte var.¹⁸ Den vanligaste anledningen var att de har bra utbildningar där, 54 procent. Därefter följde att de vill gå på ett universitet eller en högskola som ligger i eller nära deras hemstad, 42 procent. Av dem som svarat att anledningen var att de har bra utbildningar på deras planerade lärosäte sökte 74 procent sedan till det lärosätet

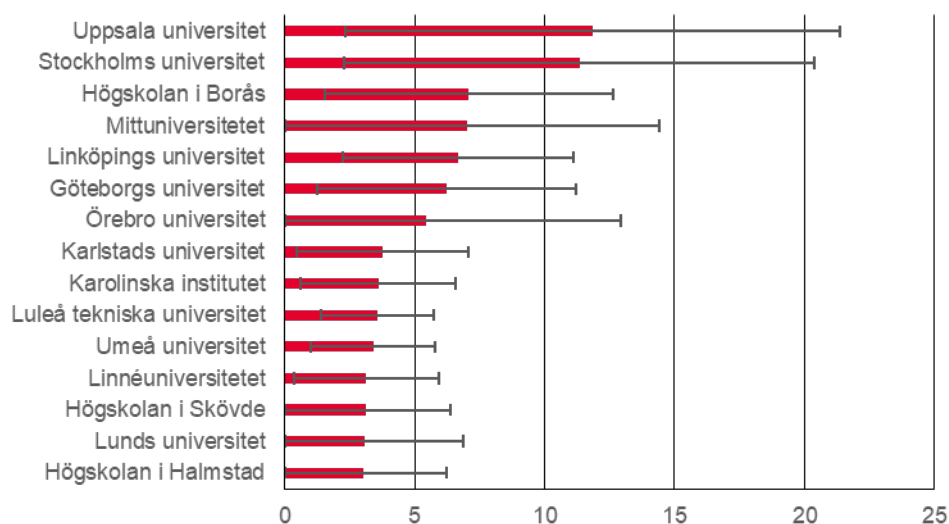
¹⁸ Anledningar till valet av det planerade lärosätet som gymnasieungdomarna kunde välja mellan var att "de har bra utbildningar", "utbildningen jag vill gå finns bara där", "det är lätt att komma in på utbildningen jag vill gå där", "det är lätt att få bostad där", "jag vill gå på ett universitet/en högskola som ligger i eller nära min hemstad", "jag tycker staden verkar trevlig/vill bo där", "jag tror att studentlivet är trevligt där" eller "annat".

och av dem som ville studera i eller nära sin hemstad sökte 77 procent till det planerade lärosätet.

Av de som inte sökte till sitt planerade lärosäte var Uppsala universitet det mest populära alternativet. Cirka 12 procent hade en kurs eller program från Uppsala universitet som sin högsta prioritet den första terminen de sökte till högskoleutbildningar. Andra populära alternativ till det planerade lärosätet var Stockholms universitet, Högskolan i Borås och Mittuniversitetet, men eftersom det är en relativ liten grupp som inte sökt till sitt planerade lärosäte så är felmarginalerna stora och det är därför svårt att uttala sig om populära lärosäten.

Diagram 5.4 Populäraste lärosäten bland de som inte sökte till sitt planerade lärosäte

Mätt genom att ta fram lärosätet med högsta prioritet den första terminen de sökte till någon kurs eller program. De 15 lärosätena med högst andel, procent

5.1.2 Majoriteten sökte till sin planerade utbildningsinriktning

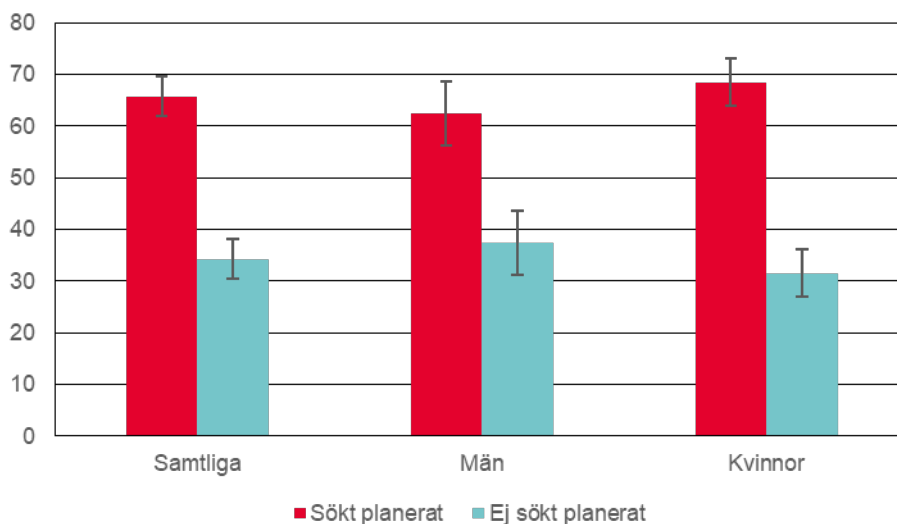
Vi har hittills sett att eleverna till stor del fullföljer sina planer att påbörja en högre utbildning och även söker till det lärosäte som de tänkt sig. Gäller detsamma för vad de planerade att studera?

I enkäten tillfrågades eleverna om vad de ville studera i första hand. Av de alternativ som erbjöds var teknik och samhällsvetenskap de mest populära – vardera 12 procent av eleverna valde de alternativen. Därefter kom ekonomi och naturvetenskap med 9 respektive 8 procent. Det var också 10 procent som inte hade bestämt sig och ytterligare 10 procent ville studera något annat än de namngivna alternativen.

Utifrån elevernas svar har vi följt upp om de sökt sig till sin angivna utbildningsinriktning inom tre år. Cirka 66 procent har sökt till minst en kurs eller ett program som omfattas av utbildningsinriktningen de angav.¹⁹

¹⁹ De som inte bestämt sig och de som inte svarat har inte räknats med.

Diagram 5.5 Andel som sökt till planerad utbildningsinriktning bland de som började studera mellan höstterminen 2020 och första vårterminen 2023
Fördelat efter kön och totalt, procent

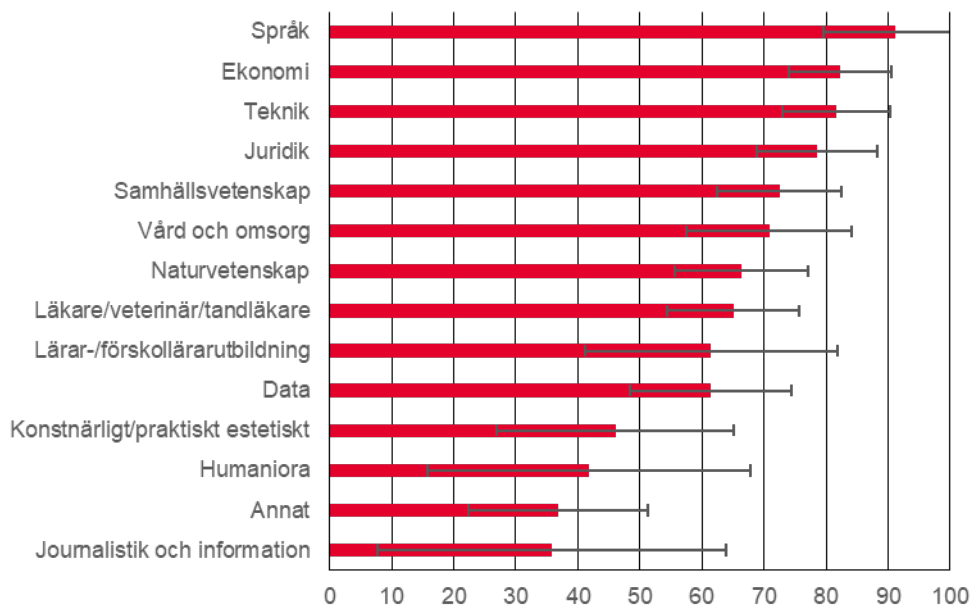
Det är alltså en lägre andel som sökt sig till den utbildning de angav än de som sökt sig till sitt planerade lärosäte. Anledningen kan vara att kategorierna de fick välja mellan delvis överlappar varandra – till exempel ligger inriktningarna naturvetenskap, teknik och data nära varandra. Ytterligare en anledning är att de listade inriktningarna i enkäten inte exakt överensstämmer med de kategorier som används i intagningsregistret. Det kan också vara svårare att komma in på vissa utbildningsinriktningar, oavsett lärosäte, än det är att komma in på ett lärosäte oavsett inriktning. Även om vi här undersöker vad man sökt till, och inte vad man blivit antagen till, så kan vetskapen om att det är svårt att komma in på en utbildningsinriktning hämma personen från att söka.

I genomsnitt registrerades något fler högskolepoäng på utbildningar studenterna inte hade planerat att gå på. Över de tre åren registrerade sig studenterna i snitt 64 (+/- 5) högskolepoäng på utbildningar de inte hade planerat gå jämfört med 54 (+/- 6) högskolepoäng på sin planerade utbildning. Resultaten liknar de för planerade lärosäten och skillnaderna ligger inom felmarginalerna.

Resultatet förändras om man också inkluderar utbildningar studenterna vill läsa i andra hand. Antalet registrerade högskolepoäng på planerade utbildningar är då 74 (+/- 6) i snitt, jämfört med endast 44 (+/- 5) högskolepoäng på oplanerade utbildningar.

Utbildningsinriktningarna där störst andel följde sina studieplaner var språk, ekonomi, teknik och juridik. Språk hade störst andel med 91 procent. Det var dock få sökande som angav det som sitt förstahandsval. För utbildningsinriktningar som täcker stora yrkesprogram så som sjuksköterska, läkare och lärare fullföljde mellan 60 och 70 procent av eleverna sina studieplaner med en ansökan till utbildningen. Lägst andel som följde sina planer hittar vi inom journalistik, humaniora och annat.

Diagram 5.6 Andel som sökt till planerad utbildningsinriktning bland de som började studera mellan höstterminen 2020 och vårterminen 2023
Fördelat efter utbildningsinriktning, procent

5.2 Studieintresse, tid till studiestart och prestationsgrad

I det här avsnittet undersöker vi tid till påbörjade högskolestudier och prestationsgrad utifrån studieintresse, hur säkra gymnasieungdomarna är på sin planerade utbildningsinriktning och anledning till varför de vill studera vidare. Det studieintresse som ungdomarna uttryckt i enkäten, hur säkra de känner sig på sina planer och varför de vill studera vidare kan vara faktorer som påverkar hur lång tid det tar till studiestart. Det kan även finnas skillnader i prestationsgrad utifrån de aspekterna, men där påverkar en rad faktorer, så som gymnasiebetyg och utbildning de läser på högskolan. Studenternas förkunskaper, som ofta mäts med hjälp av gymnasiebetygen, har tidigare visats ha stor betydelse för prestationsgraden.²⁰ Även om en rad utpekade faktorer påverkar prestationsgraden undersöker vi här om det intresse för vidare studier som ungdomarna uttryckt på gymnasiet även det påverkar prestationsgraden och i så fall i vilken utsträckning.

Måtten som vi använder för uppföljningen är genomsnittligt antal terminer till påbörjade studier på universitet eller högskola och prestationsgrad första läsåret på högskolan.²¹ Noll terminer till studiestart innebär direkt övergång till högskola eller universitet efter sista terminen på gymnasiet. Vissa grupper av ungdomar kan till exempel ha 1,5 terminer i genomsnitt till första gången de är registrerade i högskolan. I verkligheten rör det sig alltid om hela terminer. Prestationsgrad är ett mått på i vilken

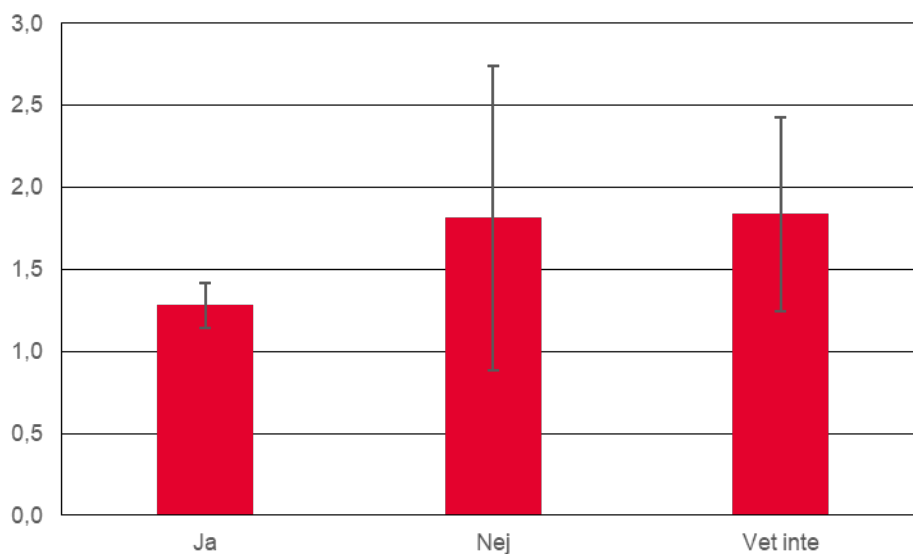
²⁰ Se till exempel UKÄ (2017), Skolverket (2018) och UKÄ (2024a).

²¹ Det har inte varit möjligt att följa upp studenternas poäng under efterföljande terminer eftersom vissa studenter började studera i slutet av mätperioden. Prestationsgraden är därför lägre än måttet som presenteras i till exempel UKÄ (2024b, s. 26).

utsträckning som studenterna tar de högskolepoäng de varit registrerade på ett visst läsår. Om en student tar alla sina registrerade poäng är prestationsgraden 100 procent.

De som planerar att börja läsa på universitet eller högskola inom de närmaste tre åren verkar ha en något snabbare övergång till högskolestudier, 1,3 terminer i genomsnitt, än de som svarat ”nej” eller ”vet inte”, 1,8 terminer. Skillnaden är dock inte signifikant.²²

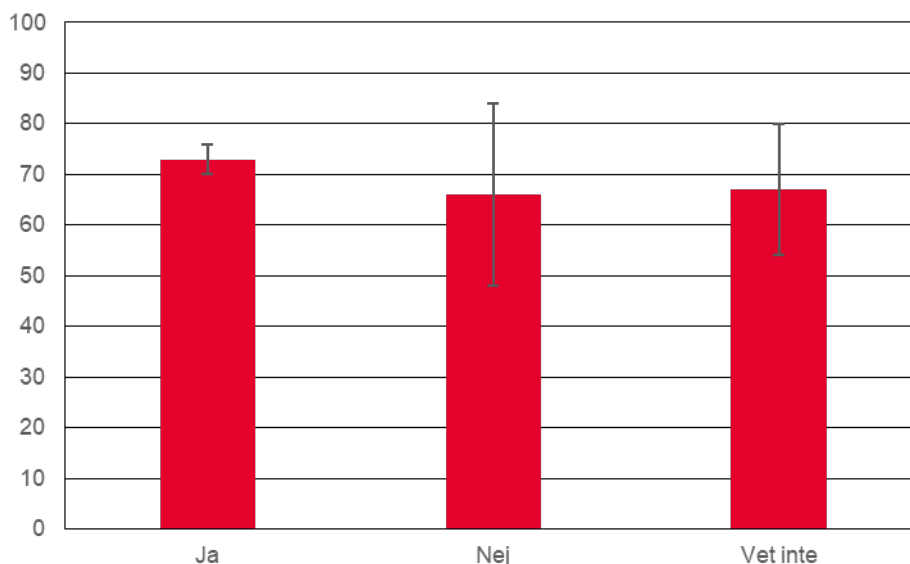
Diagram 5.7 Genomsnittligt antal terminer till studiestart bland de som började studera mellan höstterminen 2020 och vårterminen 2023
Fördelat efter svar på frågan "Har du planer på att börja läsa på universitet eller högskola de närmaste åren?"

De som svarat ”ja” på frågan om de planerar att börja läsa på universitet eller högskola inom de närmaste tre åren har något högre prestationsgrad, 73 procent, jämfört med de som svarat ”nej” eller ”vet inte”, som har 66 respektive 67 procents prestationsgrad. Skillnaderna är emellertid inte statistiskt signifikanta.

²² De gymnasieungdomar som i enkäten svarat att de inte har planer på att börja studera på högskola eller universitet inom tre år, men som trots det påbörjar studier är en relativt liten grupp. Konfidensintervallen blir därför stora och det blir svårt att uttala sig om skillnader mellan grupperna.

Diagram 5.8 Prestationsgrad första läsåret bland de som började studera mellan höstterminen 2020 och vårterminen 2023
Fördelat efter svar på frågan "Har du planer på att börja läsa på universitet eller högskola de närmaste åren? Prestationsgrad i procent

Ungdomarna som svarat att de vill studera vidare inom tre år fick även frågor om sitt planerade studieupplägg, om de planerade att ta en högskoleexamen och om de ville läsa fristående kurser eller program. Det var få signifikanta skillnader i antal terminer och prestationsgrad utifrån studieupplägg. De som svarade att de planerar att läsa ett program som leder till examen hade en något snabbare övergång jämfört med de som planerade att läsa fristående kurser mot examen, 1,2 terminer jämfört med 1,6 terminer.

5.2.1 Snabbare övergång för de som tycker det är kul att studera

De ungdomar som planerade att börja studera inom tre år fick även svara på varför de ville studera.²³ Anledningen till varför ungdomarna vill studera vidare, till exempel för att det är roligt eller för att de hoppas att det leder till bättre jobb, kan vara en indikation på vad som driver deras studiemotivation. Det kan påverka både hur lång tid det tar innan de börjar studera, och hur det sedan går när de påbörjat sina studier.

Några skillnader beroende på anledning till högre studier är signifikanta. En skillnad som är statistiskt säkerställd är att de som svarat att de vill studera på universitet eller högskola för att det är roligt att studera skiljer sig från de som studerar främst för att kunna få ett jobb med hög lön. De som vill studera för att det är roligt hade i genomsnitt färre antal terminer till påbörjade studier än de som ville få hög lön, 0,8 terminer jämfört med 1,6 terminer. Det kan bland annat bero på att ungdomarna söker olika typer av kurser eller program, som är olika svåra att komma in på.

²³ Möjliga svarsalternativ till varför man ville studera vidare var: "för att öka chansen att få jobb", "för att kunna få ett mer intressant jobb", "för att kunna få ett jobb med hög lön", "för att det är roligt att studera", "på grund av vänner och familj", för att de "hellre studerar än arbetar" och "annat".

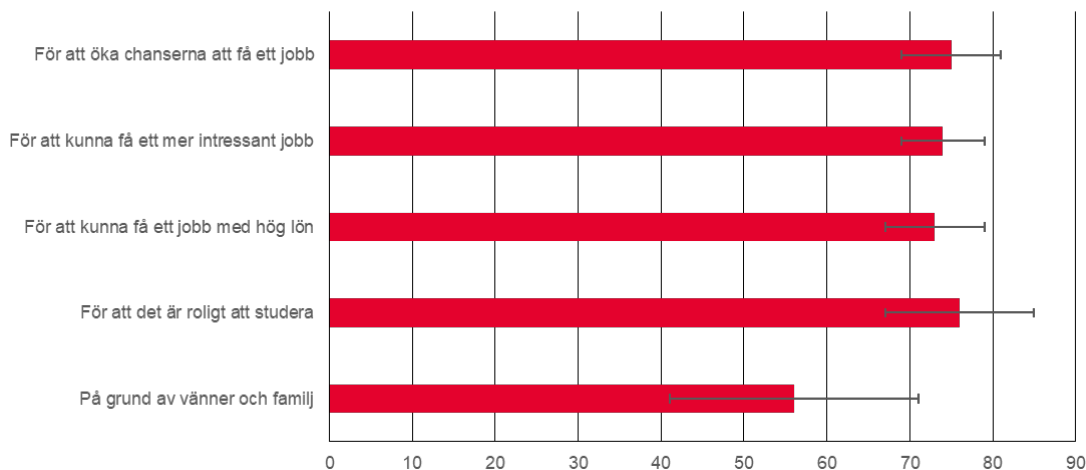
Diagram 5.9 Genomsnittligt antal terminer till studiestart av de som började studera mellan höstterminen 2020 och vårterminen 2023
Fördelat efter svar på frågan "Varför vill du läsa på universitet/högskola?"

¹ Alla svarsalternativ redovisas inte i diagrammet.

Det finns även skillnader i prestationsgrad utifrån vilken anledning gymnasielevens svarat för varför de vill påbörja högre studier. De som svarat att de vill studera vidare ”på grund av vänner och familj” hade lägst prestationsgrad, 56 procent. Prestationsgraden var något högre bland dem som svarade att de vill studera för att det är roligt, 76 procent. Skillnaden i prestationsgrad var dock små vid en jämförelse mellan dem som svarat att de vill studera vidare för att få ett intressant jobb, för att få ett jobb med hög lön eller för att öka chansen att få ett jobb. I de fallen låg prestationsgraden mellan 73 och 75 procent.

Diagram 5.10 Prestationsgrad första läsåret bland de som började studera mellan höstterminen 2020 och vårterminen 2023
Fördelat efter svar på frågan "Varför vill du läsa på universitet/högskola?".
Prestationsgrad i procent

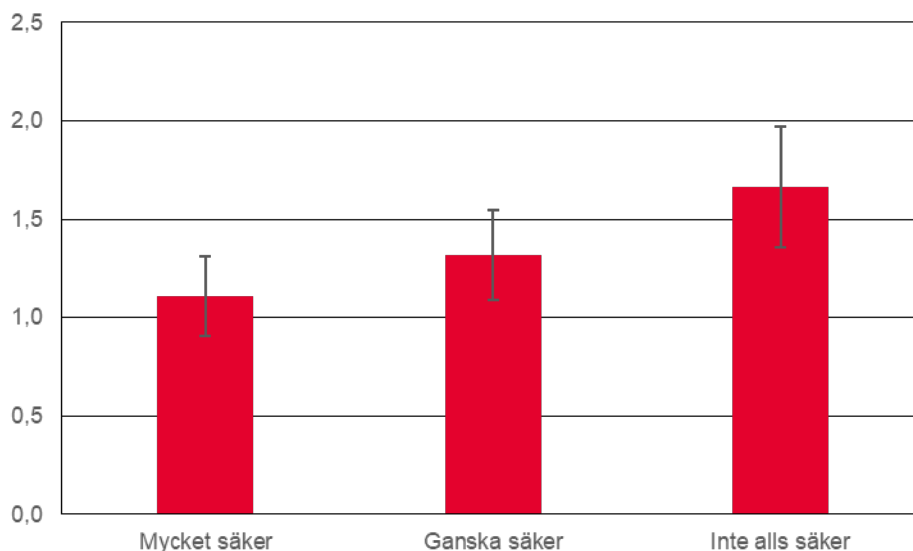

¹ Alla svarsalternativ redovisas inte i diagrammet.

5.2.2 Snabbare övergång bland elever som var mycket säkra på sin planerade utbildning

De som i enkäten svarat att de känner sig mycket säkra på den planerade utbildningsinriktningen har en snabbare övergång, 1,1 terminer, till högskolan än studenter som svarat att de inte alls är säkra, 1,7 terminer. Att det tar lite längre tid att påbörja högskolestudier för de som kände sig mer osäkra kan till exempel bero på att de vill skaffa sig mer information om möjliga utbildningsinriktningar och vilka jobb de kan leda till efter studierna.

Diagram 5.11 Genomsnittligt antal terminer till studiestart bland de som började studera mellan höstterminen 2020 och vårterminen 2023
Fördelat efter svar på frågan "Hur säker är du på att det är detta du i första hand vill studera?"

Gällande prestationsgraden är det mycket små skillnader beroende på hur säker eleven svarat att hen är om planerad utbildningsinriktning. Prestationsgraden låg mellan 72 och 73 procent oavsett hur säkra eller osäkra gymnasieungdomarna angav att de var beträffande sin planerade utbildningsinriktning.

Som vi tidigare kunnat konstatera sökte 73 procent av gymnasieungdomarna till det lärosäte som de i enkäten svarat att de ville studera vid. De ungdomar som sökt till det lärosäte som de hade svarat att de ville studera vid, hade en snabbare övergång till högskolan än de som inte sökte till det lärosätet, 1,3 terminer jämfört med 1,5 terminer.

5.2.3 Liten skillnad i övergång bland de intresserade utifrån föräldrars utbildningsnivå

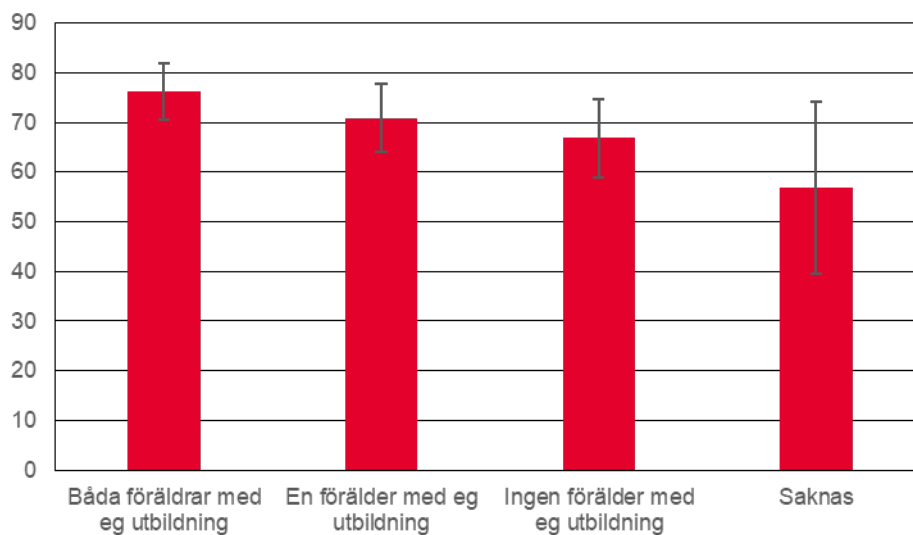
Från registerstatistik²⁴ och enkätens data har vi sett att elever som hade föräldrar med eftergymnasial utbildning går till högskolan i större utsträckning, och är mer intresserade av högskolestudier, än de med föräldrar som saknar eftergymnasial utbildning. Det beror bland annat på att de vars föräldrar har lägre utbildningsnivå inte söker sig till högskoleförberedande program i samma utsträckning som de med högutbildade föräldrar. Men även bland de som valt ett högskoleförberedande program så går inte de vars föräldrar har lägre utbildningsnivå över till högskolan i samma utsträckning som de med högutbildade.

Tittar man däremot bara på de som gått högskoleförberedande program och angett att de planerar att börja läsa på högskola så är skillnaderna mellan föräldrars utbildningsnivå små. För elever där båda föräldrarna har en eftergymnasial utbildning började cirka 76 procent studera på högskola, för de där en eller ingen förälder har

²⁴ UKÄ (2023b).

eftergymnasial utbildning var andelen 71 respektive 67 procent. Skillnaderna är inom flermarginalen.

Diagram 5.12 Andel som har en registrering på högskola mellan höstterminen 2020 och vårterminen 2023 bland de som gått högskoleförberedande program och har planer på att börja läsa på universitet eller högskola inom de närmaste tre åren
Fördelat efter föräldrarnas utbildningsnivå, procent

6 Förverkligande av planer och tankar på utlandsstudier under pandemin

I det här kapitlet undersöker vi närmare vilka ungdomar som hade tankar och planer på utlandsstudier och om de förverkligades. Av de som besvarade enkäten var det 61 procent som svarade att de hade planer på att läsa på universitet eller högskola någon gång under de närmaste tre åren. I den gruppen ingick de som svarat att de kunde tänka sig att studera hela utbildningen utomlands om de inte kom in på en utbildning i Sverige och de som svarat att de var intresserade av att genomföra en del av utbildningen utomlands. Av samtliga som svarat att de hade tankar på eller intresse för högskolestudier var det en relativt stor andel, 40 procent, som svarat att de var intresserade av att genomföra minst en del av högskolestudierna utomlands.

6.1 Bara en mindre andel började studera utomlands

Tre år efter gymnasiet var det bara totalt 4 procent som studerat utomlands av de som svarat att de efter gymnasiet planerade att studera vid universitet eller högskola. Den låga andelen beror sannolikt på att färre än normalt började studera utomlands under perioden på grund av de restriktioner som gällde under pandemin. Exempelvis minskade antalet i åldern 19–24 år som studerade utomlands med studiemedel med 22 procent mellan 2019 och 2020. Antalet är ännu inte tillbaka på nivån före pandemin.

Utgår vi från hela populationen var det årligen cirka 1 procent som började studera utomlands efter avslutade gymnasiestudier.²⁵

Med det sagt var det ändå år för år en allt större andel av de som svarat att de planerade att studera utomlands som också gjorde det. Att studera utomlands definieras här som att den studerande antingen haft studiemedel för utlandsstudier från CSN eller den studerande registrerats som att ha deltagit i utbytesstudier i universitetens och högskolornas studiedokumentationsregister.

Av de som svarat att de planerade att studera utomlands efter gymnasiet om de inte kom in i Sverige var det 24 procent som också gjort det inom tre år. Av de som svarat att de var intresserade av att genomföra en del av en högskoleutbildning utomlands efter gymnasiet var det 6 procent som gjort det inom tre år. Skillnaden mellan de två

²⁵ Sammantaget var det 86 svarande som någon gång under de tre åren efter gymnasiet studerat utomlands. Eftersom antalet utlandsstuderande är litet ingår samtliga 86 i den fortsatta analysen. Få svarande sätter också gränser för vilka analyser som är rimliga att göra. Därför är analysen av de utlandsstuderande återhållsam.

grupperna är inte förvånande. Utbytesstudier utomlands sker ofta under den senare delen av studierna i Sverige, medan utlandsstudier som alternativ till studier i Sverige kan påbörjas direkt efter gymnasiet.

Sammantaget var det en relativt stor andel av dem som svarat att de avser att påbörja högskolestudier inom tre år som också svarat att de är intresserade av att genomföra en del av högskolestudierna utomlands. Att bara en liten andel av dem faktiskt studerade utomlands hänger sannolikt samman med pandemin. Enkätresultaten pekar ändå på att intresset för utlandsstudier är stort. Uppskattningsvis 24 procent av hela gruppen gymnasieungdomar svarade att de var intresserade av utlandsstudier. Det finns därför potential för att få fler att delta i utlandsstudier.

7 Ungdomars inställning till studielån och studieval

I det här kapitlet undersöker vi frågan om finansiering av studierna och studiemedel. Studiemedel ska vara rekryterande och bidra till ett högt deltagande i utbildning.²⁶ Studiemedel ska därför täcka rimliga levnadsomkostnader under studietiden. En kostnadsdelning mellan staten och den enskilda individen anses också vara motiverad,²⁷ bland annat då studier ofta ger avkastning både till staten och till individen. Det har resulterat i att studiemedel både består av bidrag och av lån. Bidrag får individen behålla, men studielån ska betalas tillbaka efter studietiden. Studielån möjliggör därmed en omfördelning av inkomster över tid – individen som tar lån får högre inkomster under studietiden i utbyte mot lite sämre ekonomiska förutsättningar efter studietiden.²⁸

Bidrag och studielån ska alltså bidra till att fler studerar – men vill alla ta studielån? I det här kapitlet undersöker vi om viljan att ta studielån påverkar valet att börja studera och hur ungdomarna finansierar sina studier.

7.1 Inställning till studielån och valet att börja studera

I undersökningen fick alla ungdomarna ta ställning till påståendet ”*Jag vill inte ta lån för att studera*”. Ungdomarna som svarade att de inte alls instämde i påståendet var troligen villiga att ta studielån. Ungdomarna som istället svarade att de instämde helt i påståendet var troligen ovilliga att ta studielån.²⁹

Nästan dubbelt så många började studera på universitet och högskola bland de som var villiga att ta studielån, jämfört med de som var ovilliga att ta studielån.³⁰ Det kan tyda på att den tidigare inställningen till studielån påverkar valet att börja studera. Det kan också tyda på att försörjning genom studielån avhåller vissa från att studera.

Frågan är om resultatet beror på viljan att ta studielån eller på andra bakomliggande faktorer? Ungdomarna som var villiga att ta studielån hade till exempel oftare högskolebehörighet och bättre gymnasiebetyg än ungdomarna som var ovilliga att ta studielån. Flera av dem kunde därmed studera på universitet och högskola. Resultatet kvarstår när vi kontrollerar för högskolebehörighet.

²⁶ Det är ett av målen för studiestödet. Målen för studiestödet bestämdes i samband med studiestödsreformen 2001 (prop. 1999/2000:10) och förtydligades i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1).

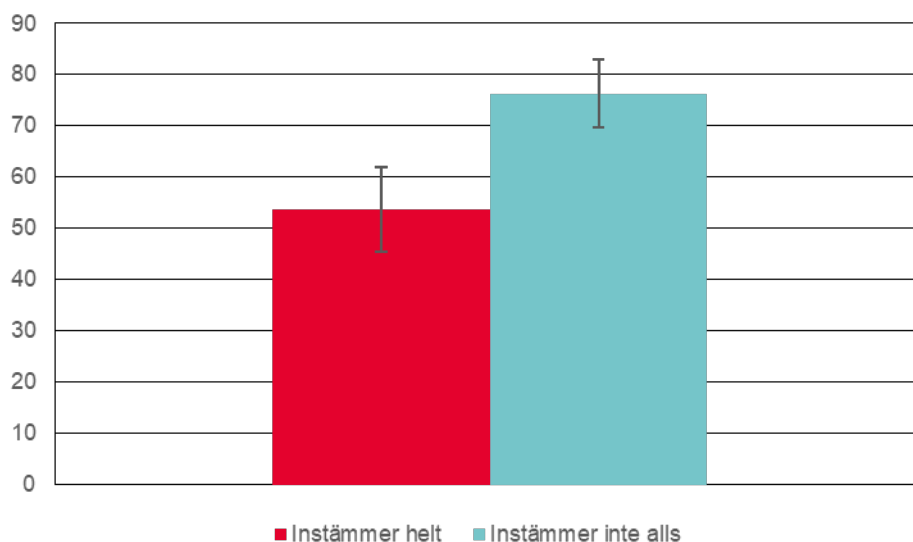
²⁷ Prop. 1964:138, s. 161–162.

²⁸ Studielånet kan även ge den som annars inte har ekonomiska förutsättningar att studera, och inte skulle kunna få banklån, möjlighet att finansiera studierna.

²⁹ Vi utelämnar svarsalternativen ”instämmer till stor del”, ”instämmer till viss del” och ”ingen åsikt” eftersom de är tvetydiga svarsalternativ.

³⁰ Andelen som började studera på universitet och högskola mellan höstterminen 2020 och vårterminen 2023 var 69 procent bland ungdomar som var villiga att ta studielån och 35 procent bland ungdomar som var ovilliga att ta studielån.

Diagram 7.1 Andel som började studera på universitet och högskola mellan höstterminen 2020 och vårterminen 2023 bland ungdomar med högskolebehörighet
Fördelat efter inställningen till påståendet "Jag vill inte ta lån för att studera",¹ procent

¹ Alla inställningar redovisas inte i diagrammet.

Det är möjligt att resultatet – viljan att ta studielån förefaller påverka valet att börja studera – fortfarande beror på andra bakomliggande faktorer. Resultatet kvarstår ibland och ibland inte när vi kontrollerar för ytterligare faktorer.³¹

I enkätundersökningen fick ungdomar som inte planerade för universitets- och högskolestudier berätta om skälen till detta.³² Ett svarsalternativ var att "de inte ville ta studielån", och 11 procent svarade att det var ett av skälen till varför de inte planerade för universitet- och högskolestudier.³³ Detta, tillsammans med faktumet att ungdomar som inte planerar för universitets- och högskolestudier sällan studerar vidare, kan också tyda på att studielån avhåller vissa från att studera vidare.³⁴

Det verkar således finnas visst stöd för att säga att viljan att ta studielån påverkar valet att börja studera på universitet eller högskola, åtminstone i vissa ungdomsgrupper.³⁵ Huruvida så verkligen är fallet behöver dock undersökas närmare.

³¹ Exempelvis, skillnaden kvarstår och är statistiskt signifikant bland ungdomar som har två respektive inga föräldrar med eftergymnasial utbildning. Skillnaden kvarstår men är inte statistiskt signifikant bland ungdomar som har studerat på ett högskoleförberedande gymnasieprogram. Vi har för få observationer för att uttala oss ungdomarna som gick på ett yrkesförberedande program.

³² Cirka 19 procent av ungdomarna planerade inte för universitet- eller högskolestudier.

³³ Ungdomarna kunde ange flera skäl till varför de inte planerade för universitet- eller högskolestudier.

³⁴ Endast sju procent började studera på universitet eller högskola bland de som inte planerade för universitet- eller högskolestudier. Vi har för få observationer för att uttala oss om studievalen bland de som angav att studielån var ett av skälen till detta.

³⁵ En invändning mot vårt resultat är att individens inställning till fortsatta studier och individens inställning till studielån troligen påverkar varandra. Bland ungdomarna som planerade att studera på högskola kvarstår skillnaden i andelen som började studera på högskola men skillnaden är inte längre statistiskt signifikant. Vi har för få observationer för att uttala oss om ungdomarna som inte planerade att studera på högskola eller som inte visste om de skulle studera på högskola.

7.2 Studielån

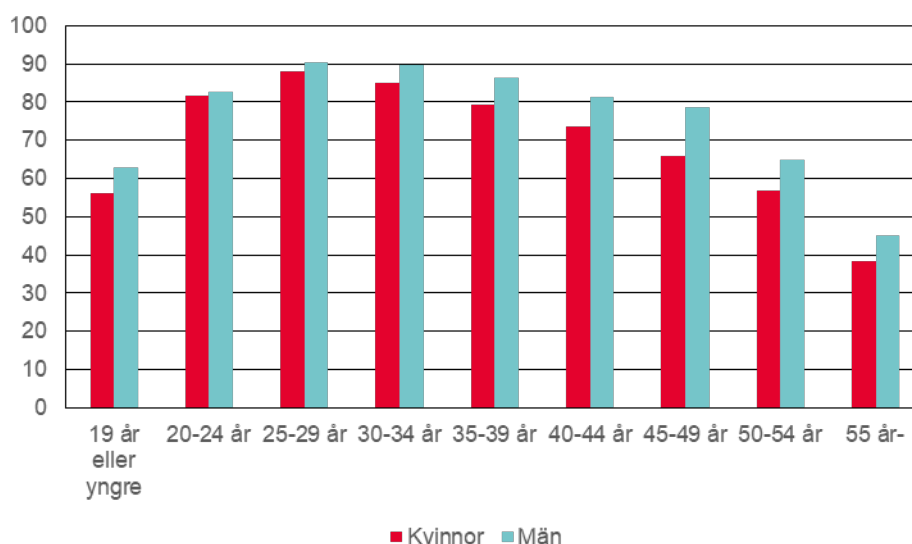
I det här avsnittet undersöker vi andelen studiemedelstagare med studielån, något som brukar benämnas lånebenägenhet. Vi undersöker också om inställningen till studielån påverkar lånebenägenheten.

7.2.1 Ökande benägenhet att ta lån

Unga studerande med studiemedel tar relativt sällan lån, medan lite äldre studerande oftare tar lån. Med stigande ålder minskar därefter åter lånebenägenheten. Bland samtliga studiemedelstagare på universitet och högskola var benägenheten att låna 82 procent under 2023.

Diagram 7.2 Lånebenägenhet¹ 2023 bland samtliga studiemedelstagare vid universitet och högskolor

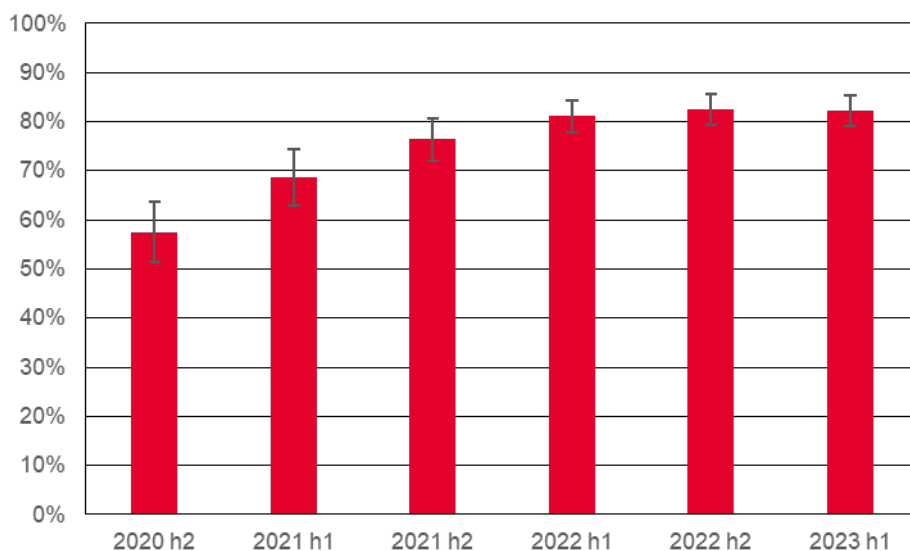
Fördelat efter kön och ålder, procent

¹ Med lånebenägenhet menas andelen studiemedelstagare som tar studielån.

Men hur ser utvecklingen ut för dem som lämnade gymnasieskolan sommaren 2020? Bland dem som deltog i enkätundersökningen var det relativt få som tog studielån, framför allt under den första terminen, höstterminen 2020. Den terminen var det knappt 60 procent som tog lån. Därefter ökade andelen som tog studielån till drygt 80 procent redan från och med vårterminen 2022. Det året fyllde de flesta i studerandegruppen 21 år. Lånebenägenhetens utveckling bland gymnasieungdomarna som deltog i undersökningen är således snarlik lånebenägenhetens utveckling bland samtliga studerande på universitet och högskola.

Diagram 7.3 Lånebenägenhet bland universitets- och högskolestuderande med studiemedel
Fördelat efter termin, procent

En orsak till att lånebenägenheten initialt är låg, kan vara att många ungdomar fortfarande bor hemma när de inleder sina studier. En tänkbar förklaring till att lånebenägenheten sedan ökar är att fler och fler flyttar hemifrån med tidens gång. Ett eget boende leder till ökade kostnader och därmed till större behov av att låna. För en del ungdomar kan det även finnas en osäkerhet kring om de kommer att klara studierna. En sådan osäkerhet kan leda till försiktighet i början av studierna, men efterhand självförtroendet ökar kan även låneviljan påverkas. Vad som följer av tiden i studier och vad som följer av studerandes ålder måste dock överlämnas till framtida studier att undersöka.

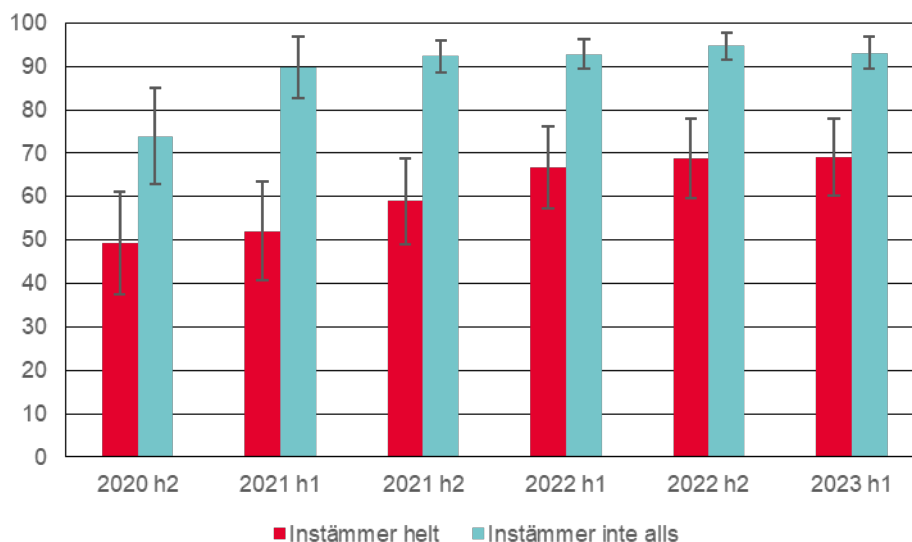
7.2.2 Inställning till studielån och användning av studielån

Vad spelade då ungdomarnas tidigare inställning till studielån för roll när det handlar om att ta lån? De som instämde helt i påståendet ”Jag vill inte ta lån för att studera” lånade i betydligt lägre utsträckning än de som inte alls instämde i samma påstående. Lånebenägenheten för dem som inte ville låna var lägre under varje termin under de tre år vi har följt de studerande.

Samtidigt kan vi se att det är en relativt hög andel av dem som inte ville ta något lån, som trots allt gjorde det. Under läsåret 2022/23 var det exempelvis knappt 70 procent av dem som inte ville ta lån, som ändå gjorde det.

Diagram 7.4 Lånebenägenhet bland universitets- och högskolestuderande med studiemedel

Fördelat efter termin och efter inställning till påståendet "Jag vill inte ta lån för att studera",¹ procent

¹ Alla inställningar redovisas inte.

De skillnader som finns mellan dem som inte ville ta lån och dem som inte hade något emot att ta lån, samt vad de senare gjorde, skulle till viss del kunna förklaras av olika bakgrundsfaktorer. Föräldrarnas utbildningsnivå är exempelvis starkt bidragande till låntagande, där de som har eftergymnasialt utbildade föräldrar oftast är mer benägna att ta lån. Även bland dem som hade eftergymnasialt utbildade föräldrar lånar de som kunde tänka sig att låna betydligt oftare än de som inte ville ta något lån. Detsamma gäller dem som inte hade någon förälder med eftergymnasial utbildning. Även om många lånar i båda grupperna kvarstår en tydlig skillnad. Det tyder på att den inställning till studielån som ungdomarna hade under gymnasietiden kvarstår även senare i livet.

7.2.3 Råd om studielån och användning av studielån

I det förra avsnittet såg vi att den inställning till lån som ungdomarna hade under gymnasietiden även återspeglades i andelen som nyttjade studielånet. Varifrån kom då ungdomarnas syn på studielån? En möjlighet är att deras syn på lånet kom från föräldrarna.

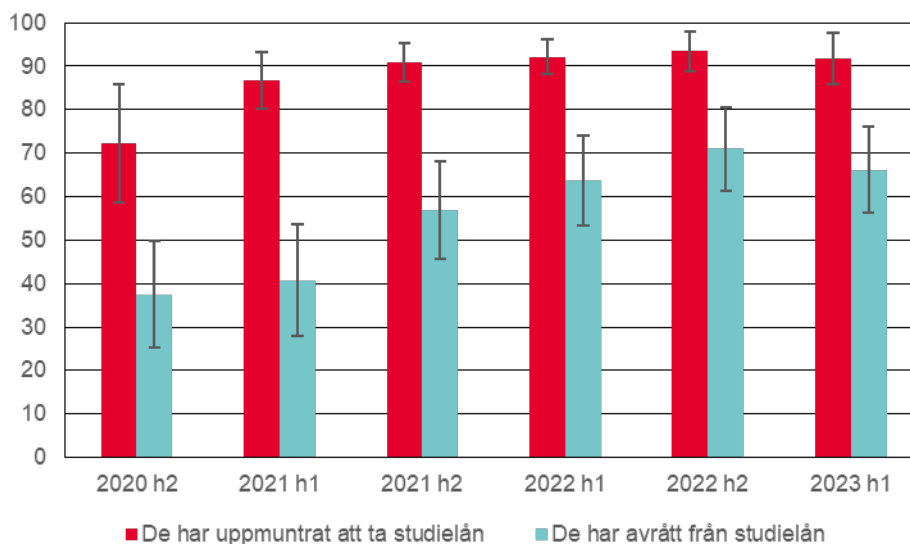
De som hade avråtts av sina föräldrar från att ta studielån, tog studielån i lägre utsträckning än de som hade uppmuntrats att ta lån. Drygt 90 procent av dem som hade uppmuntrats att ta lån tog också lån inom ett par terminer. Det kan jämföras med att de som hade avråtts från att ta lån bara tog lån i mellan 40 och 70 procent av fallen under samma tidsperiod.³⁶ Föräldrarnas råd tycks alltså ha betydelse för ungdomarnas låntagande. Men samtidigt är det viktigt att notera att upp emot 70

³⁶ Vi utelämnar svarsalternativen "De har inte sagt något om studielån", "De har förklarat hur studielån fungerar men inte gett något råd" och "Vill inte svara" eftersom de är tvetydiga svarsalternativ.

procent av dem som avråtts av sina föräldrar från att ta studielån, faktiskt valde en annan väg och tog lån.

Diagram 7.5 Lånebenägenhet bland universitets- och högskolestuderande med studiemedel

Fördelat efter halvår och efter svar på frågan "Vad har dina föräldrar gett dig för råd om studielån",¹ andelar i procent

¹ Alla svarsalternativ redovisas inte.

7.3 Inkomster

I det här avsnittet undersöker vi vilka inkomster ungdomarna hade under sina universitets- och högskolestudier och om inkomsterna förändrades över tid. Vi tittar också på hur väl deras tankar och planer om studiefinansiering stämde överens med utfallet. Det huvudsakliga intresset i det här avsnittet är ungdomar som studerade med studiemedel.

7.3.1 Inkomsterna ökar med tiden

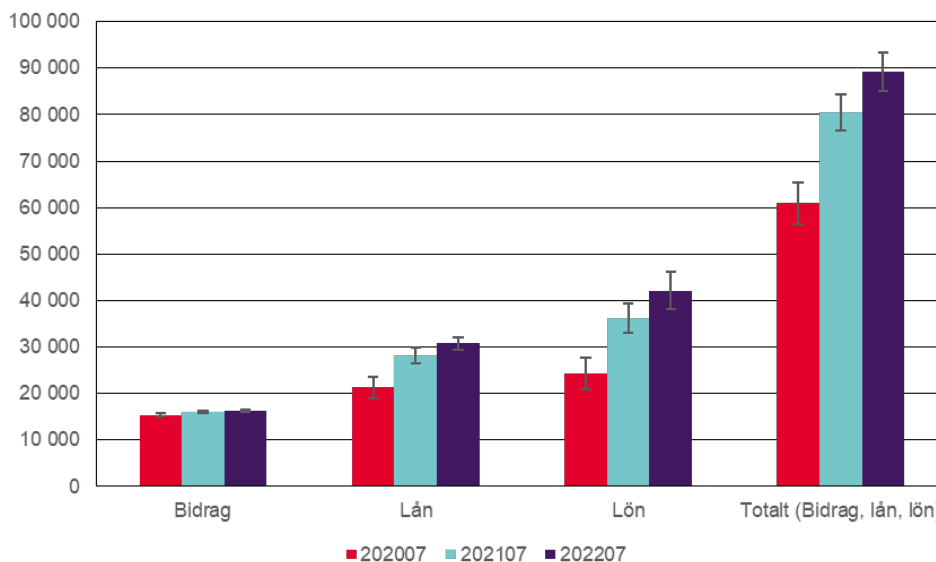
Under det första halvåret efter gymnasiet är storleken på inkomsterna för lån och arbete ungefär lika stora. Därefter växer inkomsterna från både studielån och arbete. Det beror troligen till största delen på förändringar i livet och att behovet av högre inkomster därmed ökar. Därmed ökar både inkomsterna från arbete och andelen studerande som nyttjar studielån.

Vid studiestarten är summan av inkomsterna från studiestödet klart högre än inkomsterna från lön. Skillnaden mellan inkomsterna från studiestöd och lön minskar med tiden och under höstterminen 2022 var inkomsterna från lön endast marginellt lägre än inkomsterna från studiestöd.

Inkomsterna från studiemedlens bidragsdel förändras inte mycket, vilket är naturligt eftersom alla som läser med studiestöd får bidragsdelen av stödet.³⁷

Diagram 7.6 Genomsnittlig inkomst bland universitets- och högskolestuderande med studiemedel

Fördelade efter termin och inkomstkälla, belopp i kronor

7.3.2 Inställning till studielån och inkomster

I tidigare avsnitt har vi kunnat se att många gymnasieungdomar hade bra kännedom om sin kommande studiefinansiering. De som hade svarat att de inte ville ta studielån, tog lån i lägre utsträckning än de som inte hade något emot att ta lån.

Inkomsterna från studielån ökar över tid, både för de som kunde, och de som inte kunde tänka sig att låna för att finansiera sina studier. Skillnaderna mellan de båda grupperna kvarstår dock oavsett termin.

Ett alternativ till studielån är arbete. Det är tänkbart att de som avstår studielånet arbetar i en högre omfattning för att finansiera sina levnadsomkostnader under studietiden. Av de som andra halvåret 2020 gick direkt till högskolestudier efter gymnasiet hade 65 procent inkomster från arbete första terminen. Av dem som inte ville ta lån var det 59 procent som hade inkomst från arbete och motsvarande andel för personer som kunde tänka sig att låna var 75 procent. Skillnaderna kvarstår oavsett halvår. Av de som inte ville ta lån var det 77 procent som hade inkomst från arbete det senaste halvåret under perioden och motsvarande andel för personer som kunde tänka sig att låna var 86 procent.

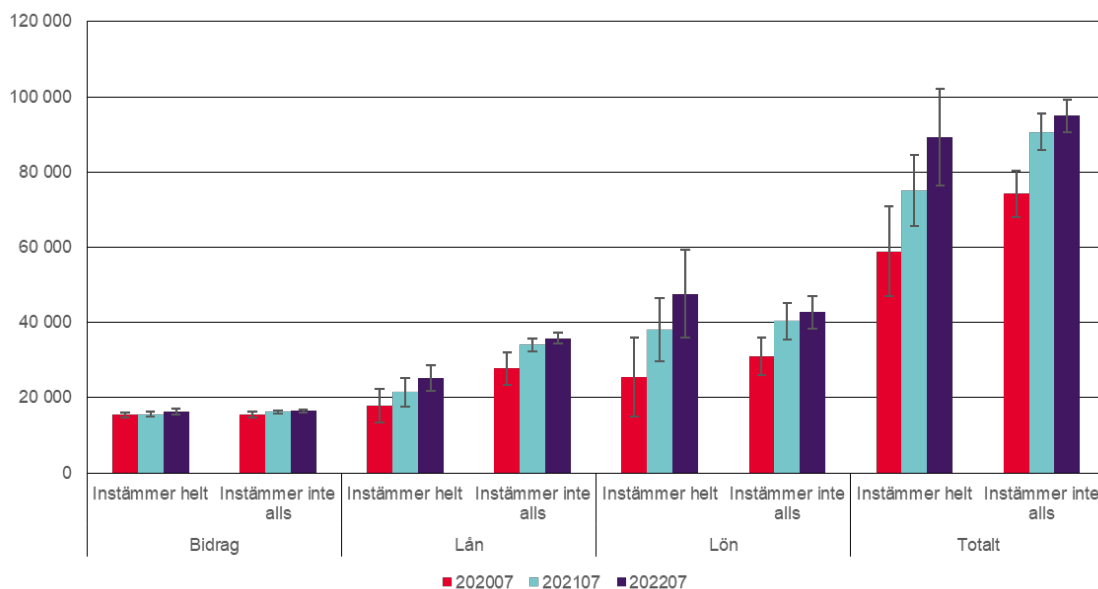
De som inte ville ta lån hade liknande inkomster från lön som de som kunde tänka sig att ta lån. Arbete tycks alltså i det här fallet inte vara ett alternativ till att låna. Det är möjligt att de som inte vill låna anpassar sina utgifter i stället för att arbeta mer vid

³⁷ Den lilla förändringen i kolumnen för bidrag beror på att fler studerar fler veckor eller med en högre studietakt.

sidan av studierna. Över tid ser vi dock att inkomsterna från lön ökar mer för de som inte kunde tänka sig att låna. Skillnaderna ligger dock inom felmarginalen.

Diagram 7.7 Genomsnittlig inkomst bland universitet- och högskolestuderande

Fördelat efter halvår, inkomstkälla och efter inställning till påståendet "Jag vill inte ta lån för att studera",¹ belopp i kronor

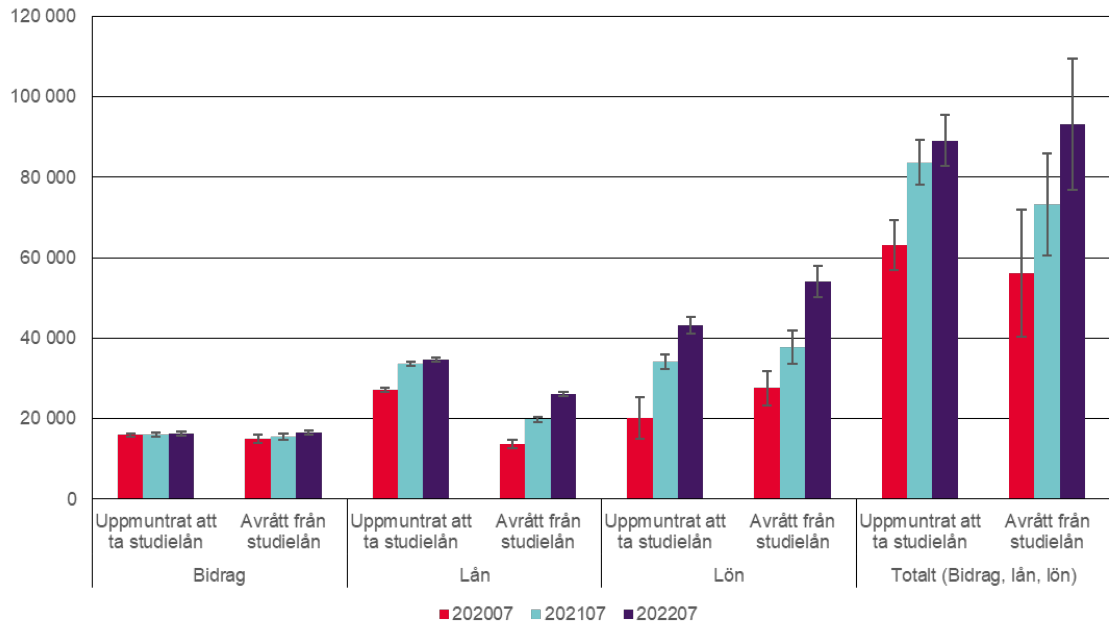
¹ Alla inställningar redovisas inte.

7.3.3 Råd om studielån och inkomster

Något som också har betydelse för ungdomarnas val är de råd som de får av sina föräldrar. Ungdomar som uppmuntras av sina föräldrar att nyttja lånedelen av studiemedlen har också högre inkomster från studielånet. Ungdomar som fått rådet att avstå studielånet tycks istället ha något högre inkomster från arbete under sin studietid. Den totala inkomsten är inledningsvis något högre för dem som fått rådet att låna. Betydelsen av föräldrarnas råd tycks dock minska med tiden. Under det senaste halvåret i mätperioden är de totala inkomsterna mer eller mindre lika för de båda grupperna.

Diagram 7.8 Genomsnittlig inkomst bland universitets- och högskolestuderande med studiemedel

Fördelat efter halvår, inkomstkälla och efter svar på frågan "Vad har dina föräldrar gett dig för råd om studielån",¹ belopp i kronor

¹ Alla svarsalternativ redovisas inte.

8 Avslutande reflektioner

8.1 Majoriteten sökte till sitt planerade lärosäte och utbildning

Vi har med denna rapport följt upp gymnasieungdomarnas studieval med hjälp av registerdata. Uppföljningen visar att de flesta sökte till sitt planerade lärosäte men många läser ändå på lärosäten de inte planerade för. Bland ungdomarna som angett ett planerat lärosäte sökte 73 procent också till det lärosätet. Men av alla poäng som studenterna hade registrerat sig på var lite mindre än hälften på det planerade lärosätet. En stor andel av ungdomarna visste redan på gymnasiet var de ville studera och följde sedan upp de planerna genom att söka dit. Att nästan hälften av alla tagna högskolepoäng sedan var vid andra lärosäten kan bero på att de inte kom in på sitt planerade lärosäte eller helt enkelt ändrade sig med tiden.

Det fanns även stora skillnader beroende på vilket lärosäte de planerade studera vid. Linköpings universitet och Uppsala universitet hade störst andel som fullföljde sina planer. Av de som angett något av dessa lärosäten var det 87 respektive 86 procent som också sökte till de lärosätena.

Majoriteten söker också till sin planerade utbildningsinriktning. Cirka 66 procent hade sökt till minst en kurs eller ett program som omfattas av utbildningsinriktningen de uttryckte intresse för i enkäten. Utbildningsinriktningarna där störst andel följde sina studieplaner var språk, ekonomi, teknik och juridik.

8.2 Snabbare övergång till högskolestudier för de som var säkrare på sina studieplaner

De som planerar att börja läsa på universitet eller högskola inom de närmaste tre åren verkar ha en något snabbare övergång till högskolestudier och högre prestationsgrad men uppgifterna är osäkra. De som vill studera för att det är roligt hade i genomsnitt färre antal terminer till påbörjade studier än de som ville få hög lön. De som är mycket säkra på vad de ville läsa börjar också på högskolan tidigare än de som är osäkra. Generellt sett varierade de studerandes prestationer mindre än antalet terminer till studiestart utifrån svaren i enkäten. Det kan tyda på att det tar längre tid för vissa att påbörja sina studier, men att det inte är en indikation på hur det sedan påverkar deras prestationer.

Elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning går till högskolan i större utsträckning än de med föräldrar som saknar eftergymnasial utbildning. Tittar man däremot bara på de som gått högskoleförberedande program och angett att de planerar att börja läsa på högskola så är skillnaderna i övergången till högskolan mellan föräldrars utbildningsnivå små.

8.3 Vilken roll har studielånet för valet att studera vidare?

Knappt hälften av dem som deltog i enkätundersökningen hade börjat studera vid högskolan inom tre år. I vilken mån påverkade viljan att ta studielån det valet? En hypotes var att de med låg vilja att ta studielån skulle börja studera i lägre utsträckning än de med en hög vilja att ta studielån. Utfallet visar att nästan dubbelt så många började studera på universitet och högskola bland de som var villiga att ta studielån, jämfört med de som inte ville ta studielån. Resultatet påverkas givetvis av bakgrundsfaktorer såsom exempelvis betygsnivå, men skillnaden kvarstår i flera fall. Det finns forskning som talar både för och mot att det finns ett samband mellan så kallad låneaversion och studier.³⁸ De resultat vi presenterar här talar alltså för att det finns ett visst samband, åtminstone i vissa grupper.

Det är också rimligt att tänka sig att inställningen till studielån påverkar låneviljan i praktiken. De som i gymnasiet kunde tänka sig att använda studielån, gjorde också så i hög grad. De som inte hade tänkt att ta lån, avstod däremot relativt ofta från lån. Samtidigt ser vi att den inställning ungdomarna hade i gymnasiet förändras med tiden och sannolikt i takt med att de faktiska omständigheterna gör sig påminda. Med tiden ökade andelen låntagare även bland dem som var tydligt negativa till lån när de gick i gymnasiet. Det indikerar att den tidigare inställningen till studielån spelar en mindre roll i takt med att livet förändras.

De som vill studera men inte ta studielån kan ha olika finansieringsmöjligheter. Ett alternativ kan vara att få pengar av sina föräldrar eller andra anhöriga, ett annat kan vara att arbeta. De som sa att deras föräldrar givit dem rådet att inte låna hade lägre inkomster från lån och högre arbetsinkomster än de som hade fått rådet att låna, även om uppgifterna inte är statistiskt säkerställda. En samlad bedömning är att föräldrarnas råd är viktiga men att råden tappar verkan med tiden.

Sammanfattningsvis visar resultaten att studielån kan avhålla vissa personer från att börja studera. Den större bilden är dock att studielån, både genom de möjligheter som lånet erbjuder att omfördela inkomster och utgifter över livscykeln, och genom att erbjuda lån till personer som annars inte skulle få något lån, ändå bidrar till rekrytering av studerande. Lånet verkar också spela en större roll när studierna har pågått en tid och när de studerande möter den verklighet det kan innebära att ha flyttat hemifrån.

³⁸ Se t.ex. Vossensteyn, J.J. (2005), s. 193, Björklund m.fl. (2010), s. 280-284.

Referenser

Björklund, Fredriksson, Gustafsson och Öckert (2010). *Den svenska utbildningspolitikens arbetsmarknadseffekter: vad säger forskningen?* IFAU rapport 2010:13.

CSN (2017). *Lånebenägenhet bland studerande med studiemedel*. Rapport 2017:4.

CSN, UHR och UKÄ (2020). *Högskolestudier – intresse, planer och finansiering*.

CSN och UHR (2022). *Vad gör ungdomar efter gymnasieskolan? – Uppföljning av en enkätundersökning om studieintresse och studiemedel*.

Prop. 1964:138 *Angående studiesocialt stöd till studerande ungdomar*.

Prop. 1999/2000:10 *Ett reformerat studiestödsystem*.

Prop. 2015/16:1 *Budgetpropositionen för 2016. Utgiftsområde 15 Studiestöd*.

Prop. 2023/24:1 *Budgetpropositionen för 2024. Utgiftsområde 15 Studiestöd*.

SCB (2018). *Gymnasieungdomar följer sina studieplaner*. I tidningen Valfärd 4/2018 s. 28–29.

SCB (2020). *Gymnasieungdomars studieintresse läsåret 2019/20*.

SCB (2022). *Gymnasieungdomars studieintresse Läsåret 2021/22*. Temarapport 2022:3.

Skolverket (2018). *Från gymnasieskola till högskola – en registerstudie*. Rapport 466.

Skolverket (2022). *Etablering på arbetsmarknaden och fortsatta studier år 2020 efter gymnasieskolan*. Rapport 2022:38.

UHR (2020). *Antagning till högre utbildning höstterminen 2020*. Rapport 2020:9.

UKÄ (2017). *Lärarstudenternas gymnasiebetyg, avbopp och studieprestation*. Statistisk analys 2017:1.

UKÄ (2023a). *Vägledning för uppföljning av tematisk utvärdering av breddad rekrytering*.

UKÄ (2023b). *Högskolepotentialen – förutsättningar för högskolan att bredda rekryteringen*. Rapport 2023:6.

UKÄ (2024a). *Till högskolan från gymnasieskolan – Studenternas prestationer det första studieåret*. Rapport 2024:1.

UKÄ (2024b). *Universitet och högskolor – Årsrapport 2024*. Rapport 2024:21.

Vossensteyn, H. (2005). *Perceptions of student price-responsiveness. A behavioural economics exploration of the relationships between socio-economic status, perceptions of financial incentives and student choice*. Enschede: Center for Higher Education and Policy Studies.

Bilaga – Om undersökningen

Enkätundersökningen

Den enkätundersökning som är grund för den här rapporten är genomförd av Statistiska centralbyrån (SCB) under hösten 2019. En mer utförlig dokumentation av enkätundersökningen och resultaten finns på SCB:s webbplats, www.scb.se/uf0513

Ändamål och innehåll

Enkätundersökningens syfte var att belysa studieintresset bland elever i gymnasieskolans årskurs 3. I målpopulationen ingick endast elever på nationella program. Elever på introduktionsprogram ingick således inte i målpopulationen. Anledningen till att de uteslöts var att kvaliteten på skattningarna för gruppen var för dålig 2017/18, främst på grund av få svarande elever. Det bedömdes heller inte helt relevant att fråga elever på introduktionsprogram om studieplaner på eftergymnasial nivå, då de ännu inte påbörjat studier på ett nationellt program i gymnasieskolan.

Uppgifterna avser mätperioden oktober 2019 till januari 2020.

Statistiken redovisas efter typ av program, gymnasieprogram, region, föräldrars utbildningsnivå samt om elever är födda i Sverige eller utrikes. Statistiken redovisas uppdelat på kön. Samtliga fördelningar, exempelvis efter typ av gymnasieprogram eller elevernas bakgrund, görs dock inte efter kön för att hålla nere antalet tabeller.

Typ av gymnasieprogram: Från Skolverkets elevregister hämtades uppgift om gymnasieprogram, vilken grupperas i högskoleförberedande program och yrkesprogram.

I högskoleförberedande program ingår: Estetiska programmet, Ekonomiprogrammet, Humanistiska programmet, International Baccalaureate, Naturvetenskapsprogrammet, Samhällsvetenskapsprogrammet och Teknikprogrammet.

I yrkesprogram ingår: Barn- och fritidsprogrammet, Bygg- och anläggningsprogrammet, El- och energiprogrammet, Fordons- och transportprogrammet, Handels- och administrationsprogrammet, Hantverksprogrammet, Hotell- och turismprogrammet, Industritekniska programmet, Naturbruksprogrammet, Restaurang- och livsmedelsprogrammet, Riksrekryterande utbildningar med egna examensmål, VVS- och fastighetsprogrammet och Vård- och omsorgsprogrammet.

Föräldrars utbildningsnivå: Från registret över befolkningens utbildning (Utbildningsregistret) med aktualitet 2018-12-31 hämtades uppgift om vårdnadshavares utbildningsnivå. Uppgifterna ligger sedan till grund för följande indelning:

- båda föräldrar har eftergymnasial utbildning
- en förälder har eftergymnasial utbildning
- ingen förälder har eftergymnasial utbildning
- saknas i Utbildningsregistret/Uppgift saknas.

Född i Sverige/ utrikes född: Från registret över totalbefolkningen med aktualitet 2019-06-30 hämtades uppgift om födelse-land, vilken ligger till grund för indelningen födda i Sverige/ utrikes födda.

Information om statistikens framställning

Enkätundersökningar om gymnasieungdomars studieintresse har gjorts sedan läsåret 1990-talets början. Fram till läsåret 2003/04 genomfördes undersökningen varje år. Därefter har den genomförts vartannat år.

Undersökningen är en stratifierad urvalsundersökning. Undersökningens rampopulation utgjordes av personer som gick i årskurs 2 på gymnasieskolan läsåret 2018/19 enligt Skolverkets register över elever i gymnasieskolan. Den bestod vid urvalsdragningen av 97 123 personer som även fanns med i Registret över totalbefolkningen (RTB). Ramen stratifierades efter kön, inrikes/ utrikes född, gymnasieprogram samt riksområde. Urvalet omfattade 5 806 personer.

När statistiken framställdes efter att insamlingen var avslutad var Skolverkets elevregister över elever i årskurs 3 läsåret 2019/20 tillgängligt och det nyttjades för att korrigera för täckningsbrister. Att registret över elever i årskurs 2 användes som rampopulation beror på att registret över elever i årskurs 3 inte fanns färdigt när urvalet i den här undersökningen togs fram. Runt 4,6 procent av de elever som fanns i rampopulationen (årskurs 2-registret) fanns inte med i årskurs 3-registret. De här eleverna har till största del definierats som övertäckning. Undantaget är de som svarat på enkäten (53 elever). Av urvalet var det 261 elever som inte fanns med i årskurs 3-registret. Av dem svarade 38 elever på enkäten och de fick kvarstå i urvalet. Övriga 223 elever i urvalet som saknades i årskurs 3, definierades som övertäckning. Runt 3,3 procent av de elever som ingick i årskurs 3-registret fanns inte med i rampopulationen (årskurs 2-registret). De här eleverna har definierats som undertäckning. Totalt svarar rampopulationen mot 95 578 personer.

Undersökningen genomfördes som pappers- och webbenkät. Det första utskicket skedde den 1 oktober 2019 och inkluderade en pappersenkät samt ett brev med information om undersökningen och inloggningsuppgifter till webbenkäten. Ett tack- och påminnelsekort skickades ut den 16 oktober och även det inkluderade inloggningsuppgifter. Den 30 oktober respektive den 20 november skickades påminnelsebrev ut, vilka båda inkluderade både pappersenkäter och inloggningsuppgifter. Det sista utskicket skedde sedan den 12 december, vilket var i form av ett tack- och påminnelsekort med inloggningsuppgifter. Datainsamlingen stängdes den 7 januari 2020. Sammanlagt har 2 211 svar tagits om hand och analyserats.

Dataunderlag som ingått i studien

Underlag 2020 och 2021

SCB överlämnade för första gången uppgifter till de övriga myndigheterna i mars 2020. Då överlämnades en sammanställning, inklusive viktning, av materialet till CSN och UKÄ. Materialet, som lämnades i form av SPSS-filer, innehöll bakgrunds-

variablerna och svaren på samtliga frågor. Materialet innehöll inga personuppgifter. Filerna innehöll även uppgifter om urval och strata. UHR, som inte är statistikansvarig myndighet, tog inte del av materialet, men deltog i övrigt i analysarbete och rapportförfattande.

Därefter levererade SCB ett nytt material till CSN i september 2021. Följande uppgifter lades då till de tidigare lämnade uppgifterna: Behörighet, registrering vid högskolan, uppgift om högskola, ämnesinriktning på högskolestudier, registrering vid komvux, sfi, yrkeshögskola, konst- och kulturutbildning, folkhögskola eller på basår, utländsk eller svensk bakgrund, födelseår, kontant ersättning från arbete juli–december 2020 (från arbetsgivardeklaration), område för arbete, ersättning i form av socialförsäkringar juli–december 2020, studiebidrag (kronor), studielån (kronor), antal veckor med studiemedel. Uppgifterna kopplades samman med de tidigare uppgifterna genom ett löpnummer.

Underlag 2023

CSN och UKÄ har under hösten 2023 mottagit nya uppgifter från SCB för att de som besvarat enkäten ska kunna följas upp. Följande uppgifter levererades från SCB i november 2023. Uppgifterna avser alla halvår mellan andra halvåret 2020 och första halvåret 2023.

Huvudman för gymnasieutbildningen. Kommunal, landstingskommunal, enskild.

Meritvärde från gymnasieskolan.

Ansökan till högskolan. Högskola, program, kurs.

Registrering vid högskolan och avklarade högskolepoäng. Uppgift om registrering vid högskolan och antal poäng, samt motsvarande uppgifter om avklarade högskolepoäng.

Uppgift om högskola. Namn på universitet eller högskola i klartext.

Ämnesinriktning på högskolestudier. Uppgift om SUN-koder som gör det möjligt att identifiera ämnesinriktning och program.

Distans- eller campusstudier.

Andra studier. Registrering vid komvux, sfi, yrkeshögskola, konst- och kulturutbildning, folkhögskola eller på basår. Studiemedel för studier utomlands.

Inkomster från arbete. Uppgifter från arbetsgivarnas månadsvisa redovisningar på individnivå till Skatteverket (AGI).

Bransch för arbete. Genom kodning av utbetalningar ges uppgift om bransch inom vilken individen arbetar i klartext.

Studiebidrag (kronor). Uppgifter om utbetalat studiebidrag.

Studielån (kronor). Uppgifter om utbetalat studielån.

UHR har inte heller den här gången tagit del av uppgifterna, men har fått ta del av utfallsuppgifter som har tagits fram av CSN, SCB eller UKÄ.

Statistikens kvalitet

Statistiken i den här undersökningen är beräknad utifrån de svarande i ett urval. I och med att statistiken är baserad på ett urval är de skattningar som presenteras i rapporten förknippade med en viss osäkerhet. De uppgifter som beskrivs ovan har alltså lagts till de 2 211 enkätsvar som vi hade tillgång till sedan tidigare.

Registeruppgifterna viktas tillsammans med enkätsvaren och redovisas företrädesvis tillsammans med ett konfidensintervall.

Bortfallet var 61 procent vilket kan ha en snedvridande effekt på skattningarna. Det inträffar om bortfallet avviker från de svarande med avseende på det som ska undersökas. I syfte att minska bortfallets snedvridande effekter på skattningarna användes en kalibreringsestimator. I korthet består tekniken i att utnyttja andra registervariabler (hjälpvariabler) till att kompensera underrepresenterade grupper.³⁹

³⁹ För mer information, se *kvalitetsdeklaration - gymnasieungdomars studieintresse 2019* på www.scb.se.